

DİVAN EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

The Journal of Ottoman Literature Studies

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK DERGİ

Sayı 31, İstanbul 2023, 535-571

FAHRÎ DÎVÂNININ YENİ BULUNAN YAZMA NÜSHALARI VE DÎVÂNA KATKILARI

Yeşim Yarar

Doktora Öğrencisi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (ysmyrr@gmail.com), ORCID: 0000-0002-3404-3688/
PhD student, Mimar Sinan University Social Sciences Institute

Makale Bilgisi/Article Information

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 18.10.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 25.11.2023

Yayın Tarihi/Published: 30.12.2023

Yayın Sezonu: Güz

Atf/Citation

Yarar, Yeşim (2023), "Fahrî Dîvânının Yeni Bulunan Yazma Nüshaları ve Dîvâna Katkıları", Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 31, 535-571.

Yarar, Yeşim (2023), "Newly Found Manuscripts of the Divan of Fahri and Their Contributions to the Divan", Journal of Ottoman Literature Studies, 31, 535-571.

*Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.*

* Bu makalede emeği geçen Prof. Dr. Müjgân Çakır, Prof. Dr. Hanife Koncu, Doç. Dr. Leylâ Alptekin Sarıoğlu ve Dr. Öğr. Üyesi Neslihan Polat Aktaş hocalarıma rehberlikleri ve refakatleri için minnetlerimi sunarım.

Fahrî Dîvânının Yeni Bulunan Yazma Nüshaları ve Dîvâna Katkıları

Özet

18. yüzyıl şairi Fahrî-i Celvetî (ö. 1799) dîvânının Vatikan Kütüphanesi Vat. turc. 208 ve Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi 035773/16 numarada kayıtlı iki yazma nüshası tespit edilmiştir. Nüshalar medhiyye, mersiyye, kudümiyye, tebrikiyye, mahlasnâme, davetnâme, tarih, takriz, şarkı, manzum mektup türlerinde ve beyt, gazel, kaside, mesnevî, rubâ'î, kıt'a, kıt'a-i kebîre, murabba, kalenderî, dîvân, koşma, tahmis şekillerinde Dîvân'da mevcut olmayan toplam 71 şiir ve 1 bendi ihtiva etmektedir. Bunlar Dîvân'da mevcut olan 6 tarih şiirinin bilinmeyen/belirtilmeyen tarih mısraları ile 5'inin mevcut olmayan rakamsal tarihlerini de muhtevidir. Bu içerik şahsi, ailevi, içtimai, mesleki, edebî açılardan Fahrî'ye dair; din ve devlet adamları, şairler, kadınlar, mezar taşları gibi konularda döneme dair birtakım yeni bilgiler barındırmaktadır. Bu çalışmada tüm bunlar ortaya konarak *Fahrî Dîvânı* ve edebiyat tarihine katkıda bulunmak hedeflenmektedir.

Ondan bahseden kaynaklarda bulunmayıp bu makalede gündeme getirilen bilgilerden bazıları olan; oğlunun, kız kardeşinin, müridinin varlığı; kadı nâibi oluşu gibi Fahrî'ye ilişkin bilgiler haricinde, Fuzûlî (ö. 1556)'nin başlattığı 20 şiirlik bir nazire ağının son halkası oluşu, bilinenlerden başka bir şerhi daha olduğu, tarih şiirlerine saat ve an bilgisi eklediği gibi edebiyat tarihini ilgilendiren ve devrindeki meşhur/meçhul kişilerle olgulara yönelik dönemi ilgilendiren çeşitli bilgiler; metin neşri çalışmalarının yalnızca edebî değil tarihî, sosyal ve kültürel veriler de sağlayarak toplumsal belleğe hizmette önemini göstermekte; bu da edebiyatın diğer bilimlere kaynaklığını örneklemektedir.

Anahtar Kelimeler: 18. yüzyıl, Fahrî-i Celvetî, dîvân, yeni şiirler, yeni bilgiler.

Newly Found Manuscripts of the Divan of Fahri and Their Contributions to the Divan

Abstract

Two manuscripts of the 18th century poet Fahrî-i Celvetî (d. 1799)'s divan, registered in the Vatican Library number Vat. turc. 208 and Yapı Kredi Sermet Çifter Library number 035773/16, has been identified. The manuscripts have contained a total of 71 poems and 1 "bend" in the types of medhiyye, mersiyye, kudumiyye, tebrikiyye, mahlasname, davetname, tarih, takriz, şarkı, poetical letter and in the forms of beyt, gazel, kaside, mesnevi, rubai, kıta, kıta-i kebire, murabba, kalenderi, divan, koşma, tahmis which were not existed in the Dîvân. These have also included 6 "tarih" lines which unknown/unspecified in the Divan and dates of 5 of them which unavailable in the Divan. This content has contained some new information about Fahri from personal, family, social, professional, literary perspectives; period on subjects such as religious and statesmen, poets, women, gravestones. In this study, it is aimed to contribute to the Fahri Divan and the history of literature by exposing all these.

Except for information about Fahri such as the existence of his son, sister, murid, being deputy judge; information concerning the history of literature such as being the last link of a nazire network of 20 poems initiated by Fuzûlî (d. 1556), that he has another work about şerh other than what is known, he added time and moment information to his tarih poems; and various information about the period toward famous/unknown people and facts of the period -which all these are some of the information brought up in this article, which are not found in the sources mentioning him- exhibits the significance of text publication studies in serving social memory by providing not only literary but also historical, social and cultural data; this exemplifies the source of literature to other sciences.

Keywords: 18th century, Fahri-i Celveti, divan, new poems, new information.

Giriş¹

Hüseyin Şâhî Efendi'nin halefi Fahreddin Ahmed Efendi; nam-ı diğer Fahrî-i Celvetî, Şarköy'de doğup İstanbul'da ölmüş divân sahibi bir 18. yüzyıl şairidir (Ergun 1945: IV/1380; Şemseddin Sâmî 1996: V/3345; Mehmed Süreyya 1996: II/504; Osmanzâde Hüseyin Vassaf 2000: 79; Osmanzâde Hüseyin Vassaf 2006: III/98; Ahmed Bâdî Efendi 2014: III/2187; Bursalı Mehmed Tahir 2016: I/151; Fatîm Efendi 2017: 387; Aslan 2008a: 126; Aslan 2008b: 160; Alkan 2015: 2; Fahrî, Kasîde-i Fahrî Efendi, Süleymaniye Ktp. Hasan Hüsnü Paşa Nu. 777, 58a, Akt. Ünal 2013). Hakkındaki mevcut bilgiler bu tanımdakilerle sınırlı olup kaynaklarda tekrarlanagelmıştır. Divânının bu makalede bahis konusu edilen yeni yazma nüshaları ise hayatı ve şiiri hakkında daha fazla şey söylemektedir. Bunları Fahrî'nin edebiyat tarihindeki yerine ekleme amacındaki çalışma şiirî ve biyografik iki ana bölüme ayrılmıştır. "Yeni Şiirler" kısmında tespit edilen şiirler ele alınmış; tümünün metni makalenin hacmini zorlayacak uzunlukta olduğundan Fahrî'nin şairliğini örnekleyecek on beşinin tamamını içeren "Yeni Şiirlerden Örnekler", geri kalanının matlalarından oluşan "Yeni Şiirlerden Matlalar" ve Divân'da olan bir şiirin olmayan bendinden ibaret "Yeni Bir Bend" in metni verilmiştir. Nüshalardan edinilen "Yeni Bilgiler" ise; doğrudan "Fahrî'ye Dair" olanlar, hayatını bağlamak ve/ya şiirine konu olmak bakımından onu ilgilendiren "Şahsiyetlere Dair" olanlar ve Divân'da olan tarih şiirlerinin olmayan rakamsal tarih, tarih mısraı vb. bilgilerinden müteşekkil "Yeni Tarihler Dair" olanları içerecek şekilde aynı adlı başlıklar altında işlenmiştir. Çalışma; şiirlerin makaleden okunamayan kısımlarına ilişkin toplu görünümüne ihtiyaç duyulan bilgileri muhtevi tablolarla sona ermektedir.

Yöntem

Çalışmada metinler transkripsiyon alfabesiyle verildi. Tamamı verilen şiir seçiminde, şiir çeşitliliğini yansıtabilecek şekilde farklı nazım türü ve biçiminden olanlar tercih edildi. Tümü ise makalede, nüshalardaki ardışıklıklarına göre sıralandı. "Yeni Şiirlerden Matlalar" da "Yeni Şiirlerden Örnekler" in sıra sayılarını takip edecek şekilde numaralandırıldı. Böylece toplamda yeni şiir sayısı kadar numara verilerek sayısal bütünlük sağlandı.

Şiirlerin tespit edilen Vatikan Kütüphanesi Vat. turc. 208 ve Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi 035773/16 numarada kayıtlı iki yazma nüshasındaki farklarına dair düşülen notlar için dipnot sistemi benimsendi. Kelime, ibare ve söz öbeğine düşülen notlara onların, mısraın tamamına düşülen notlara mısraın sonuna verilen dipnot numarasıyla işaret edildi. Not; kelime, ibare ve söz öbeğine ise dipnotta lafzı tekraren verilip, mısraın tümüne ise mısraın tümü dipnotta tekrar yazılmadı. Böylelikle mısraa düşülen notun mısraın son kelimesine düşülen notla karışmasının ve mısraa düşülen notlar için uzun dipnotlar oluşmasının önüne geçildi. V nüshasının çok daha fazla yeni şiir ihtiva etmesi sebebiyle dipnotlarda YK nüshasındaki farklılıklar belirtilip, metin bloğunda sadece YK nüshasında olan bir şiir yer almadığı takdirde V nüshası esas alındı.

Nüshalardan edinilen "Yeni Bilgiler" Fahrî'den bahseden kaynak veya onunla ilgili yapılmış çalışmalarda bulunmamalarına dayanılarak tanıklarıyla sunuldu. Aynı tanık iki başlığı da ilgilendirmesi durumunda kişiliklerle ilgili ise "Şahsiyetlere Dair", değil ise "Fahrî'ye Dair" alanda tekrarlanmaksızın bulunduruldu. Tanığın bağladığı diğer yerde bulunduğu yere atıfta bulunuldu. Böylelikle hayatındaki kişiler ayrıntılı, Fahrî'nin hayatı özlü şekilde işlendi. Başlık veya mısraada bulunmak suretiyle metin kısımdan okunabilen tanıklara ise sadece şiir numarasıyla işaret edildi. Böylece çalışma boyunca bir bilgiden aynı bağlamda en fazla bir yerde söz edilerek makale hacmi sınırlandırıldı.

¹ Makale boyunca "Fahrî Divânı" zikredildikçe kastedilecek çalışma için bkz. ALKAN, Ahmet (2015), *Fahrî-i Celvetî: Hayatı, Eserleri ve Divânının Tenkitli Metni*, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Fahrî Dîvânı'nda şiiri olmasına rağmen rakamsal tarihi ve tarih mısraı belirtilmeyen şiirlerin rakamsal tarihleri iki nüshadan hareketle, tarih mısraları ise bunu sürh mürekkeple yazmak veya altını çizmek yoluyla belirten tek nüsha olan YK'dan hareketle "Yeni Tarihler Dair" alanda verildi. Bu bölümde adı geçen kişilikler "Şahsiyetlere Dair" alanda ele alınmadı. Onlara dair bilgi *Fahrî Dîvânı*'nda mevcuttur.

Makalenin metin kısmında şiirler, sıralarını ifade eden ve makalenin çeşitli yerlerinde onlara işaret edilirken kullanılan numaralar, nüshadaki varak numaraları, metnin parçası olan (varsa) başlıklar ve vezin bilgisi bulunmakta; dipnotlar yalnızca nüsha farklarına ayrılmaktadır. Şiirlerin numarası, nazım şekli, beyt/bend sayısı ve nazım türünden oluşan bilgiler ise makalenin sonundaki "Tablo 1"de yer almakta; içerdiği anekdotal bilgilere dair notlar da buradaki dipnotlarda bulunmaktadır. Bu ayrıştırmayla hem okuma rahatlığı gözetilmiş hem de içeriksel bir düzen oturtulmuştur. "Yeni Bir Bend", eklenen yekpare şiirlerden biri olmadığı için tabloda üzerine bir hane açılmadığından yalnızca onun bilgileri metin bloğunda yanı başına yazıldı.

"Tablo 2."de; 18. yüzyılın genelinde ve Fahrî şiirinde önemli bir yeri olup nüshalarda tespit edilen yeni tarih şiirlerinin ortaya koyduğu, çoğu şiirin matlaları verildiği için metin bloğundan okunamayan tarihî bilgiler derlenmiş olup şiirlerin (makaledeki) şiir numarası, adına olduğu kişi, tarihî olayın türü; rakamsal tarih (olmadığında "-"); tarih beyti, onun içinde (varsa) tarihi veren söz, söz öbeği veya mısra (beyit içinde italik yazılarak) yer almaktadır.

1. KATKILAR

1. A. Yeni Şiirler

1. A. a. Yeni Şiirlerden Örnekler

1

V [1a]

Goft Fahrî

---/--/--/--/--

Yâ ilâhî ben gibi sen bî-karâr et sevdiğim
Gizli sırrın âşikâr et yâre yâr et sevdiğim
Görmedim 'ömrüm içinde böyle sevdâ böyle 'aşk
Bed-du'â etmem velî ben gibi zâr et sevdiğim

Beni yakdı anı da yak âteş-i 'aşka Hudâ
Bir nefes söndürme yâ Rab olmasın benden cüdâ
Gayrı sevdirmes yüzüñ göstermez ol şâhib-edâ
Bed-du'â etmem velî ben gibi zâr et sevdiğim

Naş-ı hüsnü dîdede esrâr-ı 'aşkı şinede
Görmedim bir böyle zibâ şüreti âyinede
Verme râhat görmesin ben gibi uyku dîdede
Bed-du'â etmem velî ben gibi zâr et sevdiğim

Yâ İlâhî kimseniñ yâri cefa-kâr olmasın
 ‘Âşıkıñ terk eyleyip ğayrı taleb-kâr olmasın
 Yağışır mı ben yanam yârim haber-dâr olmasın
 Bed-du‘â etmem velî ben gibi zâr et sevdiğim

Ben de bildim sen güzelsin âfet-i devrânsın
 Yoğ mu inşâf-ı mürüvvet sen nice insânsın
 Bilmediñ mi Fahri’niñ derdine sen dermânsın
 Bed-du‘â etmem velî ben gibi zâr et sevdiğim

2

V [10a], YK [185b]

Merşîye-i bintü’l-Kâmilî²

.---/.---/.---/.---

Neden ey rûzgâr-ı çarh-ı kec-rev eylediñ sür‘at
 Göñül yemşin düşürdüñ hâke kıldıñ anı bî-kıymet

Ezelden âdetiñse serv-ğadd anı dü-tâ kıлмаğ
 Bu nağl-ı nev-reside bâri niçün vermediñ fırsat

İlâhî bu ne âteşdir ki yağdı hâne-i kalbi
 Füzün olmağdadır sâ‘at-be-sâ‘at dilde bu miñnet

‘Aceb kaldı mı bir ferd etmeye ol tıfla mâtem kim
 Küçükden herkese ikrâm ederdi ol melek-ğaşlet

Hele erbâb-ı ‘ilm ü rüşd ü ‘irfân olma zâhirdi
 Anıñ güyâ iki piriydi zirâ ğayret ü fitnat

O peççe âşiyânından fenâniñ eyleyip pervâz
 Gülistân-ı kadîm-i lâ-yezâle eyledi rihlet

Yediler geldi şordum dediler bu mışra‘ı târiğ
 Hâbibe hem-civâr olsun Hâbibu’llâh’a der-cennet

² bintü’l-Kâmilî: bint-i Kâmilî-zâde YK.

3

V [14b], YK [159a]

---/--/--/--/--

‘Aşıkla Mecnûn olan Leylâ’yı bulmazsa ne güç
Leylî’den maqşûd olan Mevlâ’yı bulmazsa ne güç

Sel gibi dağlar aşıp yüz sürüyü³ cüş eyleyen
Taşlar ile dögünüp deryâyı bulmazsa ne güç

‘Āşıkıñ her bir nefes Allāh’a doğru rāhıdır
Eyleyip zayı‘ ger ol ālâyı bulmazsa ne güç

Hızr ile hem-dem olup sırrına maḥrem olmayan
Tūr’a ağsa zühd ile Mūsâ’yı bulmazsa ne güç

Ger sekiz cennet verilse ‘āşıkā şād olmasın
Cennet içre ol kad-i Tübâ’yı⁴ bulmazsa ne güç

‘Ārifiñ her bir sözü t̄aliblere iksirdir
Yok yere şarf eyleyip kimyâyı bulmazsa ne güç

Faḥriyâ Allāh deyü kaldıñ ayaklarda ḥazın
Kim ki kadriñ bilmeyip arayıbulmazsa ne güç

4

V [14b], YK [159b]

---/--/--/--/--

‘Ārifiñ kadriñ bilir ‘ālemde dānā bulma güç
‘Aşk ile Mecnûn olursañ daḥı Leylâ bulma güç

Yār u cānım dedigiñ ağyāra eyler ser-fürü
Kavline fi‘li muṭābık bir eḥibbâ bulma güç

Ben gülistān-ı cemāliñ bülbül-i nālānıyım
Neyleyim bir ḡonca-i ra‘nâ vü zıḣā bulma güç

³ sürüyü: sürüyüp YK.

⁴ Tübâ’yı: bālâyı YK.

Hağ'dan ayrılmam velî ayrı olan ayrı şandır
Zâhidâ imâna gel küfr ile Mevlâ bulma güç

Var ise kalbiñdedir cennet haқиkat Fahriyâ
Andan ötri herkes ister anı ammâ bulma güç

5

V [23a], YK [187b]

Velehu Kalendarı

--./--./--./--

Bağ şu güzeliñ cümleten etvârı güzeldir
Kâkülleriniñ turra-i tarrarı güzeldir
Leylâ-i saçı mülk-i dilim eyledi yağmâ
Reftârı güzel zülf-i siyeh-kârı güzeldir

Şordum lebiniñ vaşını güldür dedi cânân
Dendân dür-i şeh-vâr u dehân gonca-i handân
Eylerse nigeh mürde-i şad-sâle erer cân
Nezzâresi hoş la'l-i şeker-bârı güzeldir

Ümmid-i vişâl eyleyen üftâdesi çoğdur
Ben gibi velî olmalı dil-dâdesi yoğdur
Müjgânı dil-i aşîka bir cezbeli oğdur
Ebrû-yı kemân-dâr ile âzârı güzeldir

Etdikde hırâm ol gül-i gül-zâr-ı melâhat
Etrâfa düşer gulgule şan rûz-ı kıyâmet
Rağm eylemez uşşâka ol âşüfte-kıyâfet
Dilberleriñ ağıyara cefâ-kârı güzeldir

Fahri ne aceb murğ-ı dili dâma düşürdüñ
Bülbül gibi ol gonca-i gül-fâma düşürdüñ
Âzâde-seriñ aşk ile âlâma düşürdüñ
Cismiñdeki cân âh ile yalvarı güzeldir

6

V [26b]

Kıt'a

---/--/--/--/--

Çanda varsa hasta-i 'aşk derde dermânîñ arar
Tâlib-i dermân olan elbette Loğmân'ın arar
Câna cânân olmayınca tıfl-ı dil etmez sükût
Geh ğidâ geh dâye-i pür-luţf u ihsânîñ arar

7

V [28b], YK [165a]

---/--/--/--/--

Hayli demdir ey perî vechîñ ziyâret bekleriz
'Âşık-ı dil-ğastayız dârü-yı vuşlat bekleriz

Ol biziz ki dest-i tağlib-i firâkıñdan seniñ
Meclis-i şer'e gelip da'vâya nevbet bekleriz

Şebt-i tescil eyleyip hep mâcerâ-yı 'aşkımız
Bir iki gün mekş edip imza-yı ħuccet bekleriz

Gel kadem rencide kıl kaçma sevenlerden seni
Yok ise ħağğâ firâkıñdan şikâyet bekleriz⁵

Böyledir erbâb-ı câze lâ-yecüz⁶ ey Fağriyâ
Ehl-i dilden her biri derler ki nefret bekleriz

8

V [43b], YK [173b]

---/--/--/--/--

Ey gönül bir derde düşdüñ kim devâ mümkün degil
'Âşıkıñ ħâlîñ bilir bir âşinâ mümkün degil

Çam enişim hem-demim miğnet esir-i firkatim
Yâr ile vuşlat degil bir merħabâ mümkün degil

⁵ Şâhideyn-i vasl-ı luţfuñla 'inâyet bekleriz YK.

⁶ "Lâyecüz": "câiz değildir".

Gerçi cânından yakını ‘âşıkıñ cânânıdır
Lîk ma‘nâ âşinâlıkla ğınâ mümkün degil

Zevk-ı ‘işret ‘ayş-ı vuşlat ‘âlem-i şürettedir
Cennet olsa bî-şuver ma‘nen şafâ mümkün degil

Fahriyâ hep i‘tibâridir ma‘ânî vü şuver
‘Âlem-i taḥkîkde çün u çerâ mümkün degil

9

V [58b], YK [182b]

---/--/--/--/--

Eyledi ‘âlemde mecnûn bir şacı leylâ beni
Kıldı deşt-i ḥayret içre vâlih ü rüsvâ beni
Gonca-veş çâk oldu şinem gülşen-i ‘aşkında kim
Bülbül-i şeydâya döndürdü gül-i zîbâ beni

Tâli‘im sevdâ-yı zülfü gibi şeb-gün eyledi
Kaṭre-i eşkim ser-i küyunda Ceyḥûn eyledi
Gül yanağı ‘aksidir kim bağırmı ḥûn eyledi
Kıldı ‘aşkı gūyiyâ bir âteşî dîbâ beni

Ḥoḳka-i lû‘lû‘ mu nâfi gonca-i aḳ gül müdür
Başda bir püsküllü sevdâ mı şacı sünbül müdür
Meh cemâlinde görünen hâle yâ kâkül müdür
Eyledi başdan ayağa dopdolu sevdâ beni

Ḥayli demdir âteş-i ‘aşkına yaḳdım bâl ü per
Gözlerim yollarda ḳaldı ne gelir var ne gider
Görmedim ‘ömrümde böyle bir gül-i ra‘nâ-yı ter
Gülşen-i hüsnünde ḳaldı bülbül-i gūyâ beni

Lâlelerle zeyn olan gülzâra döndü cânımız
Tâze tâze dâğ urur durmaz yine cânânımız
Merḥamet ümmîdin eylerken dil-i nâlânımız
Fahriyâ ser pâ bürehne eyledi rüsvâ beni

10

V [60a], YK [183a]

--./--./--./--

Vuşlat gününün maşrıķınıñ şemsi göründü
Fırkat şebiniñ zulmetiniñ ‘aksi göründü

Ėam gitdi elem gitdi güzel bürka‘-i vechiñ
Ref‘ etdi Ėaren kişveriniñ Veys‘i göründü

Kesb eyledi çün tıfl-ı dilim ‘ilm-i ledünni
Hep hayr ‘amel didicegim şersi göründü

*Ve‘l-leyl*⁷ okuyup süre-i Raḥmān‘a erince
Her āyet-i Ḥaḳ gözlerime kürsi göründü

Ebced ḥ‘ācesi dense sezādır saña Faḥri
Çün ‘alleme‘l-esm‘āyetiniñ dersi göründü

11

V [64a], YK [179b]

..--/..--/..--/..-

Zāhidā kayda düşürme diliñi şāf eyle
Yoḳ yere kim dedigim ‘ömrüñü ilāf eyle

Düşme Mecnün gibi şahrā-i hevā vü hevese
‘Aşḳ ‘Anḳā‘sına dil-ḥānesini Ḳāf eyle

Olmadan naḳd-i vücūduñ reh-i Ḥaḳ‘da şārif
‘Aşḳ içinde saña kim der ḳuru bir lāf eyle

İ‘tirāz eyleme dānālara kesb eyle kemāl
Sen de var mı o kerāmet hele insāf eyle

Gevher-i genc-i ma‘ārif denilen nuṭḳuñdur
Faḥriyā anı ne imsāk u ne isrāf eyle

⁷ “Ve‘l-leyl”: “Geceye andolsun.” Leyl S./1 (Yılmaz 2013: 691).

12

V [64b], YK [197b]

Molla Mecmû'asıyçün⁸

.---/.---/.---/.---

Hümâ-yı Evc-i istiğnâya câdır işbu mecmû'a

Cinân-ı ma'nevî dense sezâdır işbu mecmû'a

Buḥārâ vü 'Acem-kürdîyle Hind u Sind'e nisbetle

Gönül eglencesi ḥâtır-güşâdır işbu mecmû'a

Maḳâm-ı Râḫâtü'l-ervâḫdır Nikrîz ey zâhid

Nevâ-baḫşâ-i Şehnâz-ı 'atâdır işbu mecmû'a

Baba Ṭâhir olursa Râst olur her menzil-i sâlik

Ḥuşûşâ elde mir'ât-ı şafâdır işbu mecmû'a

Kalıp kerr ü belâ-yı ḡurbet içre deşt-i ḫayretde

Ḥüseyn'i yâd eden 'Uşşâka mâdır işbu mecmû'a

Şaḫın kühl-i Sıfâhan-veş [o] gözgün eyleme ışkâṭ

Degildir vesme 'ayn-ı tütüyâdır işbu mecmû'a

Eger bir Bûselik yer ḫaydın eylerse dil-i 'âşık

'Arazbâr-ı tekebbürdür ḫatâdır işbu mecmû'a

Çeker ehl-i 'Irâkı sâḫa-i ḫurb-ı Hicâz'ına

Hüveydâ vü Nühüfte mültecâdır işbu mecmû'a

Şabâ-âsâ ziyâret ḫaşd eden ḫüccâc-ı ma'nâya

Hemişe Faḫriyâ kıble-nümâdır işbu mecmû'a

⁸ Molla Efendi Mecmû'asına Tahriṛ Olunandır YK.

13

V [100a]

---/---/---/---

‘Ālem içre cevri çok bir yâr ararsaň işte sen
Tâ geceler şubh olunca zâr ararsaň işte ben
Yandı ‘âlem âteş-i âhımla imdâd etmediñ
Raħmı yok inşâfı yok dildâr ararsaň işte sen

Ƙaddimi dâl eyledi bu miñnet-i ‘aşkıñ seniñ
Gör nice âl eyledi ol âfet-i ‘aşkıñ seniñ
Kime hâlim söyleyem kim hasret-i ‘aşkıñ seniñ
Yağdı cânım şinesi pür-nâr ararsaň işte ben

Düşeli şahrâ-yı ‘aşka döndü mecnûna bu dil
Demediñ al dâmen-i luţfum gözüñ yaşını sil
Buña vallâhi cenâb-ı Hağ dağı râzı degil
Dini yok imânu yok ğaddâr ararsaň işte sen

Ġayrıya meyl etmesin yâ Rab gözet sultânımı
Görmeyim eller elinde ol gül-i handânımı
Yâ getir inşâfa yârım yâ benim al cânımı
Çâresiz kaldım meded nâ-çâr ararsaň işte ben

‘Āşıkın hâlini şormaz derdini bilmez güzel
Hüsnüne meftûn olup üftâdesin görmez güzel
Gençligiñ var bu cefâya Hağ rehâ vermez güzel
Fağrı’ye zulm eyleyen hünkâr ararsaň işte sen

14

V [100a]

Beyt

---/---/---/---

Sâde-diller kim felekden şefkat ümmîdindedir
Süzgüden peymânenen keyfiyyet ümmîdindedir

15

YK [162b]

.---/.---/.---/.---

Göñül eglencesi bir dilber-i ‘âlî-cenâbım var
Baña benden göründü andan aña intisâbım var

Benim ednâlıgım ‘aksidir a‘lâ gösteren anı
Bu sırrı keşf için destimde bir kâse şarâbım var

*Real Hâk men re‘âni*⁹ nüktesin ‘ârif olan zâta
Dü bismi‘llâh ile pür-ḥarf u âyet bir kitâbım var

Çü pergâr-ı vücûduñ evveli âḥırdır ey zâhid
Beni kırkutma âḥır ne su‘âl ü ne ḥesâbım var

Sezâ-vâr-ı füyûzât-i ilâhî Faḥriyâ tende
Göñül derler ma‘âni tıflı bir lübbü‘l-lübâbım var

1. A. b. Yeni Şiirlerden Matlalar

16

V [1a]

.---/.---/.---/.---

Bugün ben bir güzel gördüm qadıñ Tübâ‘ya beñzetdim
Yanağı alı al olmuş gül-i zıbâya beñzetdim

17

V [2b]

Tārîḥ-i Şeb-i Sefer

-.-/-.-/-.-/-.-

‘Andelîb-i gül-sitân-ı ‘ömrümü
Dâm-ı ḥâke etdi devrân iḥtifâ
Ḥayli ḥoş-ḥ‘ânî idi ‘âlemde ol
Anıñiçün bâğ-ı zikri kıldı câ

⁹ “Real Hak men re‘âni”: “Beni gören Hakk’ı görmüştür.” (Yılmaz 2013: 527).

18

V [11a], YK [187a]

--./--./--./--

Ey luṭfu çok Allāh te‘ālā ıanı ğayret
‘Uşşāka bu yüzden mi gerek ‘avn u ‘ināyet

19

V [11a], YK [158a]

--./--./--./--

Derviş olan eyler mi sivā ehline raĝbet
Dūn eyleye mi himmetini ehl-i maḥabbet

20

V [19a], YK [187b]

Molovalı Sa‘id Aĝa Merḥūma Tārīḥ¹⁰

---/----/--

Bülbül-i hoş-lehce-i bāĝ-ı ümîd
Naĝme-i faẓl u kemāl ile ferîd

21

V [28a], YK [164b]

---/----/--

İki çeşmiñ nūru Nūru’llāh’dır
Vech-i pākiñ hem Cemālu’llāh’dır

22

V [28a], YK [164b]

.---/.---/.---/.---

Bugün meydān-ı ‘aşk içre şu kim merd-i melāmetdir
Ta‘alluḡdan ḫalāş oldu anıñ yeri selāmetdir

23

V [29a], YK [189b]

---/----/----/--

Ġonca gülsün andan ötri ĝoncadır iḥsānımız
Gül cemāliñ görmeyince almasın Ḥaḡ cānımız

¹⁰ Molovalı Şu’arādan Sa‘id Aĝa’ya Bi’l-bedāhe Zuhūr Bulan Tārīḥdir YK.

24

V [32b], YK [166b]

--./--./--./--.

Şeyhim seniñ hakikatiniñ Haq'dan olur bürhân imiş
Hep şüret-i haqdır özüñ her bir sözüñ Kurân imiş

25

V [40b], YK [172a]

---/-./-./-.

Ey cemâliñ âyeti min nûri Haq
Kaşlarıñ *kaşeyni ev ednâ*¹¹ yanak

26

V [44a], YK [174a]

--./---/-./---

Ey 'âşık-ı bî-çâre gel âdeme âdem ol
Âdem demine erip her sırrına mahrem ol

27

V [44b], YK [174b]

---/-./---/-./-

Şaydı müşkil şâh-bâz-ı hüsne ey dil kurma dâm
Dâne dökme piş-i 'Ankâ'ya çü olmaz saña râm

28

V [45b], YK [175a]

--./---/-./---

Yâ Rab seni gördükde divâne miyim bilmem
Şem'-i ruhuña karşı pervâne miyim bilmem

29

V [49a], YK [191a]

Oğlum 'Aṭāullah'ın Tārīḫ-i Vilādeti¹²

.---/.---/..

Bi-ḥamdī'llāh yine bir mäh-ı tábân
Tulū' etdi cihāna oldu raḥşān

¹¹ "Kavseyni ev ednâ": "İki yay arası kadar, yahut daha az kaldı." Necm S./9 (Yılmaz 2013: 349).

¹² Oğlum 'Aṭāullah'ın Vilādetleri Tārīḫidir YK.

30

V [49a]

.---/.---/.---/.---

Yanar dil iftirākıñla ezelden yâr-ı gârımsın
Efendim ser-bülendim ‘âlem içre kendi yârımsın

31

V [51a], YK [179b]

---/---/---/---

İntizâr-ı yâr eşeddü’n-nâr¹³ denen demdir bize
Yârsız ol gün geçer eyyâm-ı mâtemdir bize

32

V [51b]

---/---/---/---

Hağ vechini ‘arz eyler gâhıce çeker perde
Gül ile diken andan haşır olduğı bir yerde

33

V [52b], YK [191b]

Tārīḫ-i Vilâdet-i Bint-i Kâmil-zâde

.---/.---/.---/.---

Ṭulû‘ etdi seḫâb-ı Kudretu’llâh’dan bi-hamdi’llâh
Bugün bir duḫter-i pâkîze-aḫter faẓl-ı maḫzu’llâh¹⁴

34

V [57a], YK [182b]

4+3=7’li hece ölçüsü

Bülbül bulur gülşeni

Odun bulur külheni

Eşege binse Vâni

Deccâl’e beñzemez mi

¹³ “eşeddü’n-nâr”: “ateşten daha şedîd” ifadesi “el-İntizâr eşeddü mine’n-nâr (Beklemek ateşten daha şiddetlidir).” şeklindeki Arapça vecizeden iktibastr.

¹⁴ faẓl-ı maḫzu’llâh: maḫz-ı faẓlu’llâh YK.

35

V [58b], YK [194b]

Emîn Efendiye Miğalgara'da Nâ'ib İken Tahrîr Olunan Şüret-i Mektüb¹⁵

--./-./--./-./--

Ey 'andelîb-i 'izzet evc-i 'alâ hümâsı

Ey şâhib-i fazîlet 'ulûmuñ âşinâsı

36

V [61b], YK [195b]

Der-ğakğ-ı Kıpudân-ı Deryâ Hazret-i Hüseyn Paşa Sellemehu'llâh¹⁶

--./-./--./-./--

Merhabâ ey 'andelîb-i ravza-i 'ilm ü hikem¹⁷

Merhabâ ey bülbül-i bâğîçe-i cüd u himem

37

V [62a], YK [196a]

Defterdâra Şüret-i 'Arz-ı Hâl¹⁸

--./-./--./-./--

Ey şeh-süvâr-ı eşheb-i vâdî-i men 'aref¹⁹

Vey merd-i meyden 'izz-i câh-ı ber-belend

38

V [62a], YK [196b]

Ermenek Şeyhi es-Seyyid 'Aliyyü'l-Mevlevî'niñ Tārîh-i İntikâlleridir²⁰

--./-./--./-./--

Mürşid-i Hağ-bın erbâb-ı kemâl-i ma'rifet

'Ârif-i esrâr-ı merdân kâşif-i estâr-ı hû

¹⁵ Miğalgara Kağısı Emin Efendi'ye İrsâl Olunan Şüret-i Mektübdur YK.

¹⁶ Der-ğakğ-ı Kıpudân-ı Deryâ Hazret-i Hüseyn Paşa Ber-mücib-i İstid'â 'Arz-ı Hâl u Vaşf-ı Üst YK.

¹⁷ 'andelîb-i ravza-i 'ilm ü hikem: 'andelîb bâğ-ı le'tâfet ü kerem YK.

¹⁸ Defterdâr-ı Nizâm Huzûrına 'Arz-ı Hâl YK.

¹⁹ "men 'aref..." ("...bilen") ibaresi "Men arafe nefsehû kelle lisânühû ("Kendini bilen dilini tutar")", "Men arafe lisâne kavmin emine min mekrihim ("Bir kavmin dilini bilen kimse, o kavmin hile ve aldatmalarından emin olur")", "Men arafe sırra'l-lâhi fi'l-kaderi hânet aleyhi'l-mesâibü ("Kaderdeki ilâhî sırrı bilene belâlar kolay gelir")" ifadelerinden iktibastır (Yılmaz 2013: 492).

²⁰ Ermenek Şeyhi es-Seyyid 'Aliyyü'l-Mevlevî'niñ Tārîh-i İntikâlleridir Seng-i Kābirlerinde Muqayyeddur YK.

39

V [62a]

-.--/-.--/-.-

Şeyh es-seyyid ‘Aliyyü’l-Mevlevî
‘Azm-i dîdâr etmek için kıldı zâr

40

V [62b], YK [176b]

7+7=14’lü hece ölçüsü

Mey-ḥāneyim bugün ben gelsin içen şarâbım
İki kadeḥ dü çeşmim ḥûn-ı ciger-kebâbım

41

V [62b], YK [155b]

.---/.---/.--

Menem sâkı şarâbım ‘aşk-ı Mevlâ
Göñül mey-ḥānedir aḳdâḥı esmâ

42

V [63a], YK [165b]

-.--/-.--/-.--/-.-

‘Āşıkıñ dermânı derdi ğayrı dermân istemez
Derdini dermân edenler rāḥat-ı cân istemez

43

V [63a], YK [196b]

Tārîḥ-i Şeyḥülislâm Dürri-zāde²¹

--./-.-./-.-./-.-

Ey şeh-süvâr-ı eşheb-i vâdî-i ‘izz ü şân
Ey rāz-dân-ı ehl-i hüdâ fazl ile be-nām

²¹ Tārîḥ-i Dürri-zāde’dir Şeyḥülislâm V.

44

V [63b], YK [197a]

Kaygusuz' un İltimâsıyla Te'lif Olunan Târîh-i Hâbibe 1206²²

.---/.---/.---/.---

Hübüb etdi neşim-i kahr-ı Yezdâni bi-emri'llâh

Bu gön'lüm goncasın âğuşte-i hâk eyledi nâ-gâh

45

V [63b], YK [197a]

Tebrikiyye-i 'Akd-i Hânım

---/---/---/---

'Akd-i pâkiñ hem mübârek hem maşûn ez-çeşm-i bed

Eyleye Hâk ey 'adîli olmayan hânım seniñ

46

V [63b], YK [197b]

Bacınıñ Mağlaş Hâkında Goftem²³

.---/.---/.---/.---

Selâmet müjdesin Cibrîl-i himmet eyledi ifşâ

Anıñçün Sâlime mağlaş kılındı zâtıña inşâ

47

V [64a], YK [172a]

.---/.---/.---

Bi-hamdi'llâh bugün şâdım ki ol Hâk

Yüzün gösterdi yüzünden muhâkkek

48

V [65a], YK [197b]

Kaşabbası-zâde Hâkında Nuṭk-ı Fahri²⁴

---/---/---/---

Abdal Hâdîce ya'ni kim ol ma'rifet-şinâs

Olmuş sülûk içinde aña fetḥ-i bâb-ı Hâk

Şalmış vücûdu zevrakını baḥr-ı vaḥdete

Etmiş ma'ârif erlerine kendin iltihâk

²² Kaygusuz Talebiyle Te'lif Olunan Târîh YK.

²³ Bacıya Sâlime Mağlaş Ta'yin Olunduğda Zuhûr Bulan Nuṭk'dur YK.

²⁴ Târîk-i Bektâşiyeden Abdâl Hâdîce Talebiyle Te'lif Şod YK.

49

V [65a], YK [167a]

.---/.---/.---/.---

Şarılmış dil beyâz-ı gerden-i mînâya cân şanmış
Düşünce baħr-ı ‘aşka anı bir cânkurtaran şanmış

50

V [65b], YK [198a]

Aħmed Efendi’ye Da‘vet-nâmedir²⁵

.---/.---/.---/.---

Benim yâr-ı ‘azîzim n’eylediñ nağd-i dil-i zârım
Hevâya şarf edip bād-ı hevâ şanma güherdir bu
Neden zîr-i şehâb-ı firkat etdiñ mâh-ı ruhsârı
Demediñ mi dil-i aħbâba bir başka kederdir bu

51

V [93b], YK [198a]

Tārîh-i Vişâli’dir Medîne-i Yeñişehr-i Bursa Berây-ı Vefâtes²⁶

.---/.---/.---/.---

Yine düşdü dil-i ‘uşşâk-ı pür-süzâna bir kaygu
Ki Celvet erlerinden biri ħalvet eyledi ârzü²⁷

52

V [94b], YK [198b]

Tārîh-i Vefât-ı İbrâhîm Edhem²⁸

---/---/---/---

Sofra-i cüduñdan ey dehr almadı kimse naşib
Her biriñ bir siħr ü efsünuñla kıldıñ dil-firîb

²⁵ Aħmed Efendi Nâm Aħbâba Li-ecli’l-latîfe İrsâl Olunan Şüret-i Tezkire YK.

²⁶ Bursa Yeñişehri’nde Tārîkat Meşâyihından Vişâli’niñ Nağline Oğlu İltimâsıyla Tārîhdir YK.

²⁷ ârzü: yâ hû YK.

²⁸ Tārîh-i İbrâhîm Edhem bi-iltimâs Şeyh Aħmedi’z-Zülfî YK.

53

V [95a], YK [198b]

Merhûm-ı Mezbûruñ Taşına Tahriř Olunan Budur²⁹

---/---/---

Göçdü dünyâdan bu tıfl-ı nev-resîd

Ric‘at edip aşlına oldu muķım

54

V [95a], YK [199a]

Ķapudân-ı Deryâ-yı Sâbık Giridi Ķüseyn Paşa Ķazretleriniñ Kerimeleri R[â]ziye’niñ Vefâtları Târiħidir³⁰

---/---/---/---

Bi-emri’llâh yine dellâl-ı ma‘nî girdi mâ-beyne

O nev-res duħteri kim vermez idim anı kevneyne

55

V [95a], YK [199a]

Kenzi Efendi’ye Kenzi’lik Taħalluř Olunduğda Mi-goft³¹

---/---/---/---

Kenziyâ kenz-i Ķaķâyıķ eylesin Ķaķ zâtiñi

*Küntü kenz*³² esrârın ‘ârif eyleyip etsin be-kâm

56

V [98b]

Nażire-i Fahri Li-ħikmetin

---/---/---/---

‘Ādetâ tâze seven merd-i sebük-ser erdir

Boķluca köyden anıñ řab‘ı daħı bed-terdir

²⁹ Refiķasının Ķabrine Tahriř şod YK.

³⁰ Ķapudân-ı Deryâ Giridi Ķüseyn Paşa’nıñ Kerimesi Fevtine Târiħidir şod YK.

³¹ Müşârü’n-ileyhiñ Ķaynı Derviřimiz Olup Kenzi Maħlař Ta’yin Olunduğda Olunan Nuřķdur YK.

³² “Küntü kenz”: “hazineydim”. “Küntü kenzen mahfiyyen fe-ahbebtü en u’refe fe-halektü’l-halka li-u’refe (“Ben, gizli bir hazine idim, bilinmeyi diledim, bunun için yaratıkları yarattım.”) ifadesinden iktibastır (Yılmaz 2013: 396).

57

V [98b]

Naşihat-ı Diger

..-/..-/..-

Ey olan ma'îl-i ruhsâre-i zen

Olma 'ıffet evine âteş-zen

58

V [99a]

Meşnevî

.---/.---/..-

Göñül Hakk'ın evidir bî-gümân bil

Dudağ anın kilididir dil dil³³

59

V [99a]

Rubâ'î

..-/..-/..-/..-

Ditredir bād-ı şabâ zülf-i penâhın götürür

Bülbülde aşüftelenir gülde niķâbın götürür

Bir kişi yalvaramayıp ķalsa hicâb altında

Bir ķadeh mey kiřiniñ cümle hicâbın götürür

60

V [99a]

Rubâ'î

..-/..-/..-/..-

Yâre derdim diyemem bezm-i şarâb olmayıcaķ

Cürmüm ikrâr edemem mest-i ģarâb olmayıcaķ

Baňa bir pîr dedi içme güzelle şarâb

Bir ķadehin başına bûse kinâr olmayıcaķ

³³ Vezin bozuktur.

61³⁴

V [99b]

‘Aşkıña gönlüm düşelden bi-mecâl oldu

Çile-i hecriñ çekelden kıddi dâl oldu

Amân etme sitem verme elem çekdirme ğam cânım efendim amân

62

V [99b]

.---/.---/.--

Döner fânüs-ı dil her an yana key

Cemâliñ şem‘ine hayrân yana key

Şerâr-ı âteş-i hecriñle cânım

Sipend-âsâ olur sūzân yana key

V [100a]

Edirne’de Nakşibendî Meşâyihından Bir Zâtıñ Nakli Tarihidir³⁵

..--/..--/..--/..-

Pîr-i rüşen-dil ü derviş-nihâd İbrâhîm

İntikâl eyleyicek derd ile giryân oldum

Âh-ı pey-der-peyi mir‘ât-ı zamîrimde görüp

Âkıbet iki gözüm yaş ile dolmuş buldum

63

YK [155a]

-.--/-.--/-.--/-.-

Dil seni sende görüp sensiz seni kıldı recâ

Sen ise biñ kırkıdan baş gösterirsın dâ‘imâ

³⁴ Vezin tespit edilemedi.

³⁵ Şiir Fahrî’ye ait değildir. Sâlim Efendi (2005: 205) bu şiiri Şeyh İbrahim Gülşenî Hazretlerinin vefâtı üzerine oğlu Kâmî Mehmed Efendi’nin yazdığını belirtmektedir. Şiirin nüshada yer alma sebebi devamında Fahrî’nin hâllinin bulunması, çalışmada yer alma sebebi ise Fahrî’nin hâllini burada vermektir: “‘Âh âh’ mün‘akis olunca bin beş yüz on beş olur. ‘He’lerin gözleri yaşdan murâd olan mürekkebe ile doldukda ‘sıfır’ olup ‘bin on’ olur. Hâll-i müşkilât ‘hezâr [u] deh’ ta ‘bîri andan lâzım geldi.”

64

YK [158a]

Fahri

.---/.---/.---/.---

Hurûfûñ kesretinden gelmesin cân u dile nefret
Çok olsa sūzu sözü uzadır ‘uşşâk der hâzret
Kelâmûñ keşreti memnû‘durur gerçi dü ‘âlemde
Velîkin fi‘l-i hâkda verdiler erbâb-ı dil ruḥşat

65

YK [163a]

.---/.---/.---/.---

Bi-hâm di‘llâh kemâliñ gördü dil zâtıñ ‘ayân ister
Rumûz-ı küntü kenziñ³⁶ sırrın izhâr-ı beyân ister

YK [164b]³⁷

.---/.---/.--

İşit ey sâlik-i silk-i hâkîkat
Nedir seyr-i sülûk-i ‘âdemiyet

66

YK [166a]

Müdevver-i Cā-be-cā-veş

---/---/---/---

Tahta-i kehlesine bezl-i vücūd edenleriz
Kuruduk kaldık cihânda şanma sūd edenleriz

67

YK [174b]

Ḳaşıde-i Ebû‘l-‘Alî ve Terceme-i ‘Abdü‘l-‘azîz Giridi ve Tahmis-i Fahri

--/---/---/---

Perverdigâr-ı mülk-i kerem şâh-ı ‘âlî-câh
Etdiñ nuḳûd-ı rûz u şebim hırş ile tebâh
Zerd oldu kayd-ı zerle bugün çehre-i siyâh
Ey Râzık-ı ezel baña çün vermediñ refâh
Sen müttehem degilsen eger kim de müttehem

³⁶ Bkz. 32. dipnot.

³⁷ Şiir yeni değildir. Aslan (2008a: 128)’ın da bahsettiği manzume 29 beyitten müteşekkil ve mesnevi formunda yazılmıştır. Metnine YK nüshasının ihtiva ettikleri arasında olması hasebiyle yer verildi.

68

YK [182a]

Edremîd’de Bir Aḥbâba Mektûb Tahriiri Eşnâsı Der-‘aḳab Zuhûr-yâfte Olandır

.---/.---/.---/.---

Kişi kâmil olunca kâmile eyler müdârâyı
Nite kim cevher ardınca gezer şarrâf ârâyı

69

YK [184b]

Sa‘dî Şeyḫi Ḳara Maḥmûd’uñ Fevti Târîḫi

---/---/---/---

Bugün bir Kûçek ‘Uşşâḳ-ı Sa‘adeddîn’den nâgâh
Edip Nikrîz küllî Bûselik hey etmedi maḳsûd

70

YK [190b]

---/---/---/---

Merḥabâ ey şâh-bâzân-ı ma‘âni-i hikem
Zînet-efzâ-i vezâret levḫa-pîrâ-i himem

71

YK [192a]

.---/.---/.---/.---

Bi-ḥamdî’llâh ḳudûmuñ oldu ḫalkḫa ‘ayn-ı luṭfu’llâh
Vücûd-ı kâ’inâta rûḫ-ı şânî idi ehlu’llâh

1. A. c. Yeni Bir Bend

*Fahrî Dîvânı’*nda 20. şiir olan fe’ilâtün/fe’ilâtün/fe’ilâtün/fe’ilün vezni üzre yazılmış 4 bendli müsemmenin V [8b] ve YK [184b] nüshalarına göre 2. bendi olması gereken musraları aşağıdaki gibidir:

Etmeziz zînet-i dünyâya niḡeh hem-çü zebân
Merd-i ‘aşḳız yerimiz ḫâk-i der-i pîr-i muḡân
Câm-ı leb-rîz-i maḫabbet bizi etdi sekrân
Olmazız zümre-i huşyâr ile hem-şoḫbet-i cân
Olsa Manşûr u Neşîmî gibi dâr üzre mekân
Çekmeziz ḡam bizi şad-pâre ederse devrân

Ümmetiz şâhib-i *levlâke*³⁸ ‘aleyhi’ş-şalavât

Şâh-ı merdân-ı ‘Alî bendesi bâ-şıdk u şebât

1. B. Yeni Bilgiler

1. B. a. Fahrî’ye Dair

Konumuz olan nüshaların kaynaklığında hayatı, ailesi, çevresi, mesleği ve bulunduğu yerler bakımından Fahrî’ye dair edinilen mutlak ve muhtemel yeni bilgilerden en önemlisi 17 Rebiülevvel 1202/27 Aralık 1787 tarihinde doğmuş Atâullah³⁹ adında ve büyük ihtimalle en az ikinci evladı olan bir oğlu olduğudur. Ailesiyle ilgili ikinci derecede önemli diğer bilgi Sâlime mahlaslı, kendisi gibi şair olan bir kız kardeşinin mevcudiyetidir. Çevresine dair diğer bir kişi çok yakın bir bağ içinde olduğu dostu Ahmed Efendi ve yakınlık derecesi sezilemeye de ailece görüşüyor olmaları muhtemel Migalgara⁴⁰ kadısı Emin Efendi’dir. Bu sırada Migalgara’da kadı naibi bulunan zat, konumuz olan Fahrî-i Celvetî’dir.

Fahrî’nin “Kenzî” nam bir müridi vardır. Kendisine bu mahlası Fahrî vermiştir. Kenzî’nin kayını, Fahrî’nin dervişi olur. Fahrî’nin dervişi, bu nüshalara göre de; çoğunluğu eski birtakım kaynakların⁴¹ aktardığı gibi Süleyman Zâtî hazretleri değil, çoğunluğu yeni birtakım çalışmalarla⁴² malum olduğu üzere “Cenâb-ı İsmâ’il Hakkı Bursevî’nin hulefâsından Keşânî Şeyh Süleymân Zâtî hazretlerinin veled-i ‘âlî-tebârları Şeyh Hüseynü’ş-Şâhî”dir [V 93a]⁴³. Fahrî’ye ilişkin olmasa da kaynaklarda bahsedilmeyip buradan çıkan bir diğer husus Hüseyin Şâhî’nin Süleyman Zâtî’nin büyük oğlu olduğudur.⁴⁴ Şerh çalışmaları yaptığı bilinen Fahrî’nin, Kenzî’nin bir şathiyesine şerhi de bulunmaktadır.

Fahrî’nin kaynaklarca da bilinen Şarköy (Tekirdağ) ve Âsitâne’den başka bulunduğu ve bulunmasının kuvvetle muhtemel olduğu bazı yerler vardır. Kaynakların yalnızca bir doğum yeri olarak andıkları Şarköy ile ilgili, uzun bir müddet yaşadığı yer olduğu bilgisini eklememiz gerekir. “Fahrî Gelibolu civarında kâ’in Şehr köyi⁴⁵ [V 93a]⁴⁶ sükkânından olup” ibaresinde “kâ’in” ve “sükkân” ifadeleri onun “bir yerin halkından olma” konusunda anılmayı hak edecek yaşa kadar

³⁸ “levlâke”: “sen olmasaydın (Ey Muhammed)” ibaresi “Levlâke levlâke le-mâ halaktü’l-eflâke (“Sen olmasaydın, sen olmasaydın (Ey Muhammed), felekleri yaratmazdım.”) ifadesinden iktibastır (Yılmaz 2013: 456).

³⁹ Geçen adların tümünde tanıklar için bkz. “Şahsiyetlere Dair”.

⁴⁰ Nüshalardaki adıyla Migalgara, günümüzde Malkara (Akbayar 2003: 119) olarak bilinen, 16. yüzyıldan 19. yüzyılın ilk yarısına kadar Edirne eyaletine bağlı Gelibolu sancağına ait bir kazadır (Sezen 2006: 357).

⁴¹ Mehmed Süreyya (1996: II/504), Şemseddin Sâmî (1996: V/3345), Fatîm Efendi (2017: 387) ve Ahmed Bâdî Efendi (2014: III/2187) Fahrî’nin “Zâtî Efendi”den hilafet aldığını aktarırken Osanzâde Hüseyin Vassaf (2006: III/98) “Âsitâne-i Hüdâiyî”deki seçerede “Zâtî halifesi” diye muharrer gördü”ğünü belirtmekle birlikte “Hüseyin-i Şâhidî”yi de rivayetlere ekler.

⁴² Fahrî’nin Hüseyin Şâhî/dî’nin halefi olduğunu aktaran kaynaklara (Bursalı Mehmed Tahir 2016: I/151; Ergun 1945: IV/1380; Alkan 2015: 2; Aslan 2008a: 126; Aslan 2008b: 160; Fahrî, Kasîde-i Fahrî Efendi, Süleymaniye Ktp. Hasan Hüsnü Paşa Nu. 777, 58a, Akt. Ünal 2013) ek olarak Osanzâde Hüseyin Vassaf (2000: 79) “Hüseyin Şâhidî” ile birlikte “Süleyman Fâ’ik”i de rivayetlere ekler.

⁴³ Yeni bilgiler açısından burada alıntılanan ifadeyi içeren şerhin metnine, metin olarak yalnızca yeni şiirleri ele alan bu çalışmada yer verilmediğinden varak bilgisi tam olarak verildi. Şerhle ilgili ayrıca bkz. “Kenzî”.

⁴⁴ 41 ve 42. dipnotlardaki kaynakları kapsayan bu hükümlerle ilgili en ayrıntılı bilgi Zâtî Efendi’nin aynı zamanda halifeleri olan oğullarından Edirneli Ali Senâî’nin “1201/1786’da”, müridi Fahrî gibi Şarköylü Hüseyin Şâhidî Efendi’nin “18. asırda” vefat ettiğidir (Şimşek 2005: 30).

⁴⁵ İlçe, başlangıçta “Şehirköy” olarak adlandırılmakta iken buraya Anadolu’dan yerleştirilen Yörük Türkmenlerinin ağzında “şehir”, “şar”a dönüştürülmüş ve adı “Şarköy” olarak kalmıştır [T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tekirdağ İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Şarköy, <https://tekirdag.ktb.gov.tr/TR-75735/sarkoy.html> (Erişim tarihi: 08.05.2023)].

⁴⁶ Bkz. 43. dipnot.

burada kaldığını göstermekle birlikte, izleyen satırlardaki "... ta'n-ı teşnî' ve düşmenân sebebiyle vatan-ı asliyye-i mezkûresinden seyâhat birle nehzat edip elân Âsitâne'de sâkinlerdir." ifadeleri de "birileriyle anlaşmazlığa düşüp orayı terk edebilecek ve başka bir yerin sâkini olabilecek" yaşlara dek burada yaşadığını gösterir. Bu yönlerden doğumunun bu kazada gerçekleştiğine ek olarak, yaşamının önemli bir kısmının burada geçtiği kaydedilebilir. Bu iki yer dışında nüshalar yukarıda mesleği etrafında konu edilenler itibarıyla Migalgara'da kesin olarak bulunduğunu söylemekle birlikte, Keşan, Bursa-Yenişehir ve Konya'da bulunduğunu da ima etmektedir:

Bursa, nüshalarda adı geçen ve Celvetîliğin 17. yüzyılın sonlarından itibaren uzun yıllar etkili olduğu (Şimşek 2005: 234), 18. yüzyılda ise İstanbul'dan sonra en yoğun faaliyet gösterdiği yerdir (Şimşek 2005: 277). Nüshalarda Bursa-Yenişehir'in adı da yine "Celvet erlerinden biri" (51. şiir) olan Bursalı şair Visâlî (ö. 1792⁴⁷)'nin vefatına tarih vesilesiyle geçmektedir. Fahrî'nin Celvetî faaliyetlerinin yoğun yaşandığı bir şehirdeki orali şairin vefatına tarih yazması, orada onunla biriktirdiği bir yaşanmışlığı telkin eder. Bu şiiri yine orali biri olan "oğlunun iltimasıyla" yazdığını belirtmesi⁴⁸ bu düşünceyi pekiştirir. Bununla birlikte şiirde Visâlî için "Yenişehir içre eski dertleri hep eyledi tecdîd" mısraı yer almaktadır. Bu da Fahrî'nin, Visâlî'nin "Yenişehir içre" bir hâline getirdiği yorum olmak itibarıyla Yenişehir'deki bir durumu gözlemlediğini, bu suretle orada bulunduğunu imleyen bir diğer göstergedir. Öte yandan *Fahrî Divânı*'ndaki "'Ârif Efendi Mollalık ile Kazâmıza Vürûdunda Li-hikmetin İrsâl Olunan Teşrifîyedir" (Alkan 2015: 189) başlığındaki "Molla Ârif Efendi"nin Şeyhülislam Dürrîzâde Mehmed Ârif Efendi olduğu gözükme⁴⁹ ve kendisiyle ilgili başlıkta "Fahrî'nin kazasına geldiği" belirtilmektedir. Mezbur zatın gittiği ve yaşadığı yerlerden biri yine Bursa'dır. Fakat mevcut hayat hikâyesinde Fahrî'nin memleketi olduğu için "kazamıza" diyebileceği bir ikinci yer olan Şarköy geçmemektedir. Bunlara göre Fahrî tevellüd ettiği değil ikamet ettiği yeri kastederek "kazamız" demekte ve tüm emarelerin işaret ettiği ihtimaller Bursa'da kesilmektedir.

Keşan; nüshalarda adı geçen, İstanbul ve Bursa gibi Celvetiyye tarikatının en çok yayıldığı vilayetlerden olan Edirne vilayetinin (Yılmaz 2015: 944) bir kazasıdır. Fahrî'nin orada bulunduğu beklentisini yaratan bir diğer husus, şeyhi olan Hüseyin Şâhî Efendi'nin babası Keşânî Süleyman Zâti Efendi'nin de burada kurduğu tekke de ömrünün sonuna kadar insanlara hizmet etmiş olmasıdır (Şimşek 2005: 29). Üstelik Keşan ve memleketi olup ciddi bir süre yaşadığından da bahsettiğimiz Şarköy 19. yüzyılın ilk yarısına kadar aynı sancağa bağlı yan yana kazalardır (Özey 2002: 10). Ayrıca niyabeti esnasında bulunduğu Migalgara da coğrafi olarak onların yanı sıra olan bir başka kazadır.⁵⁰ Anılan yerler Fahrî'nin hayatının geçtiği, çeşitli vesilelerle birinden diğerine geçme durumuna elverişli bir yöreye işaret eder. Son olarak Fahrî'nin; biri mezar taşına mukayyed, kendisi için nüshalarda iki şiiri bulunan Ermenek Şeyhi Seyyid 'Alîyyü'l-Mevlevî'nin şeyh olarak irşad vazifesini yürüttüğü Konya'da ölüp oraya defnedildiği düşünülürse; Fahrî'nin, mezar taşına yazılacak şiirin sahibi olmaya seçilmesi, Konya'da kendisiyle belli bir yaşanmışlığın, dolayısıyla orada bulunmuşluğun da ihtimalini uyandırır.

Fahrî ile ilgili paylaşılacak son yeni bilgi şiirine ilişkindir. Bu da biri zemin şiir on dokuzu nazire olmak üzere toplam 20 şiirlik bir nazire ağına (Peri 2020: 53) en son halka olarak katılmış şair olmasıdır. Söz konusu şiir; şairlerinin içinde Hayâlî (ö. 1557), Fuzûlî, Muhibbî (ö. 1566) gibi şairlerin de olduğu "bekleriz" redifli 7. şiiridir. Nazireyle ilgisi bağlamında; 60. şiirin, Nef'î Divânı'ndaki 63. şiirin (Akkuş 1993: 311) ilk beytinin tazmîni yoluyla yazıldığını da burada zikretmek gerekir.

⁴⁷ Tarih işbu çalışmadan menkuldür. Bkz. "Visâlî".

⁴⁸ Bkz. "Visâlî".

⁴⁹ Mebhus çıkarım için bkz. "Dürrîzâde Mehmed Ârif Efendi".

⁵⁰ Malkara'nın güneydoğusunda Şarköy, batısında ise Edirne'nin Keşan ilçesi bulunmaktadır [Malkara Belediyesi, Malkara, <https://www.malkara.bel.tr/malkara/cografya> (Erişim tarihi: 09.05.2023)].

1. B. a. a. Şahsiyetlere Dair

Abdal Hadîce: YK nüshasındaki başlığa göre “Tarîk-i Bektâşîyye”den, V nüshasındaki başlığa göre “Kasapbaşızâde” lakabıyla anılan ve talebi doğrultusunda Fahrî’nin kendisine yönelik şiir yazdığı kişidir (48. şiir). Fahrî’nin isimleriyle beraber bahsettiği kadınlardan biri olan Abdal Hadîce Fahrî’nin deyimiyle sülûk içinde varlığını vahdete, kendiliğini de maarif erlerine vermiş marifetşinas bir sâlik; nefsinı baltalamış, dindar, namuslu, temiz olanların övücü olan ikinci bir Râbia el-Adeviyye’dir.

Ahmed Efendi: Fahrî’nin kalbinde derin bir yere sahip yakın dostudur. Bir aralık bilinmedik sebeplerden araları açılmış, Fahrî bu küslük dolayısıyla şedid hasret ve acı hislerine karılmış, kendisine barışma çağrısı niteliğinde manzum bir mektup yazmıştır. Bu bilgileri edindiğimiz (50.) şiirle Fahrî onu “ahbâb”, “yâr-ı azîzîm” ; kendisini ona hitâben “habîbin” ; onun “garîbî”, bir “dâ’î-i kemîn” şeklinde tanımlamıştır. Fahrî’yi yanlış anlayışını, hislerini “bâd-ı hevâ” sanması; dostluklarını boşa harcayışını, “hevâyâ sarf et”mesi; sonuçta “ağlayan gönlünün nakdini harca”ması olarak yorumlamıştır. Yine de “câhiliyet”inden duyduğu “hicâb”ın “şerm”ini “çek”mekte olduğunu, “beter” bir “firâk” olan bu “bu’diyet”in kendisine “bir başka keder” verdiğini belirtmiştir. “Dosta dostun” böyle yapmasının “yakışma”yacağını, “muhabbet”in mikyasının “musallâ”ya kadar olduğunu söylemiş; kendisini unutmaması için “meded” dilemiş, “Ayağın çekme bezm-i ehl-i dilden şöyle hem-reng ol” serzenişiyile onu barışa “davet” etmiştir.

Âişe Molla: Ölümüne tarih düşürülen kadın şahsiyetlerden biridir. 17. şiirde geçen “Ey ziyâret eyleyen bu ravzayî/Cevher-i târîhe oku kıl du’â” mısraları, şiirin zatın mezar taşında da mukayyed olduğunu düşündürür. Ölüm tarihi 1192/1778-79’dur.

Atâullah: İki nüshadaki başlıklara göre de (29. şiir) Fahrî’nin oğludur. Doğum tarihi 17 Rebiülevvel 1202/27 Aralık 1787’dir. Şiirde; doğumunu veren tarihin yanına düşülmüş “saat 7” kaydı bulunmaktadır. Şiirin ilk beyti olan “Bi-hamdî’llâh yine bir mâh-ı tâbân/Tulû’ etdi cihâna oldu rahşân” ifadesindeki “yine” kelimesi bu oğlun ondan olan ilk çocuk olmadığı, Atâullah’ın en az ikinci evladı olduğunu düşündürmektedir. Lâkin bu ifadeyle bundan önce doğmuş güzel çocuklara bir çocuk “daha” eklendiğini kastediyor olması ihtimali de yedekte tutulmalıdır.

Defterdâr: Kim olduğuna dair ipucu olmayan, kendisine övgü içerikli bir (37.) şiirin bulunduğu devletli şahsiyetlerden biridir.

Dürrîzâde Mehmed Ârif Efendi: Nüshalardaki başlıklarda “Şeyhülislam Dürrîzâde” ve son beyti olan “Hâtif-i perde gayb-ı hafâ dedi târîhi/’Ârif Efendi oldu hele müftî-i enâm” mısralarında “Ârif Efendi” olarak takdim edilmesinden (43. şiir) Şeyhülislam Dürrîzâde Mehmed Ârif Efendi olduğu anlaşılan 18. yüzyıl şeyhülislamıdır. Makama geliş tarihi için yazılan şiir, nüshalarda tarihi rakamsal olarak belirtilmeyen şiirlerden biridir. Bu tarih, Milâdî 23 Ağustos 1785 veya III. Selim tarafından makama getirildiği ikinci tarih olan 12 Temmuz 1792’dir (İpşirli 1994: 37). Nüshalardaki başlıklarından görülebileceği üzere adı belirtilmeksizin “Molla” ve “Molla Efendi” şeklinde anılarak (12. şiir) “mecmuasıyçün” şiir yazılan kişinin de kendisi olduğunu gösteren emareler vardır: Mebhus şiirle kafiye, redif ve içerik bakımından çok benzeyen bir şiir *Fahrî Dîvânı*’nda “Mecmû’a-i Müşârün-İleyh Târîhidir” şeklinde başlıklandırılmıştır (Alkan 2015: 190). *Dîvân*’da önceki şiirin “’Ârif Efendi Mollalık ile Kazâmıza Vürûdunda Li-hikmetin İrsâl Olunan Teşrîfiyyedir” (Alkan 2015: 189) şeklinde başlıklandırılması, “müşârünileyh”in “Molla Ârif Efendi” olduğunu göstermektedir. Merhum şiirin içeriğinden, özellikle “şer” kökünden gelen kelimeler etrafında kurulan anlamlardan bu kişinin şeyhülislam olduğu da açıkça seçilir. Ayrıca mezkur başlıktaki “Fahrî’nin kazasına gelmesi” meselesi, şeyhülislamın hayatıyla örtüşür. Zira Keşan ve Bursa-Yenişehir’e gelmiştir (İpşirli 1994: 37). Adı verilmeyen “Molla”nın merhum şeyhülislam olduğuna bir başka gösterge ise şeyhülislamın fetvalarını içeren ve Fahrî’nin “Molla

Mecmuası" şiirindeki tariflerle vasıflanmaya müsait, Netîcetü'l-fetavâ⁵¹ adlı "fetva mecmuası"nın varlığıdır. Musikişinas Celvetiler'e⁵² yakışır şekilde musiki terimleriyle donatılmış bu şiirde⁵³ redif olarak seçilmiş "işbu mecmû'a", bir fetva kitabına uygun şekilde "Cinân-ı ma'nevî dense sezâdır işbu mecmû'a", "Hüseyn'i yâd eden 'uşşâka mâdır işbu mecmû'a", "Hüveydâ vü nühüfte mültecâdır işbu mecmû'a", "Hemîşe Fahrîyâ kible-nümâdır işbu mecmû'a" gibi ifadelerle tanımlanmaktadır. Tüm bunlar *Fahrî Dîvânı*'nda 2, V ve YK nüshalarında 2 olmak üzere Fahrî'nin aynı şeyhülislam adına yazdığı 4 şiir olduğunu gösterir.

Emin Efendi: Fahrî Migalgara'da kadı naibi iken Migalgara kadılığında bulunan zattır. Fahrî'nin kendisine yazdığı manzum mektubun (25. şiir) nüshalardaki başlıkları bunu göstermektedir. "Ol iki duhterâna hem ehl-i beyt-i hâsa/Hemşirenin selâmın teblîğdurur recâsı" beytinden Emin Efendi'nin kızları olduğu anlaşılan "ol iki duhterân"a ve ailesine kız kardeşinin selamını göndermesi ailece görüştükleri izlenimini verir.

Habîbe: Adına yazılmış (2.) şiirden Kâmilîzâde Mustafa Ağa'nın⁵⁴ kızı olduğu anlaşılır. Fahrî'nin, hem viladeti (33. şiir) hem vefatı (2. şiir) sebebiyle adına iki şiirin olduğu bir kişidir. 2. şiirdeki "nev-resîde", "tıfl", "küçükden", "melek-haslet" kelimelerinden anlaşıldığına göre genç bir kızken ölmüştür. Ölüm tarihi "13 Şevval 1192/4 Kasım 1778"dir. Şiirde doğumunu veren tarihin yanına düşülmüş "vaktü'd-duhâ" kaydı bulunmaktadır.

İbrahim Edhem: Vefatına tarih (52. şiir) yazılan İbrahim Edhem YK nüshasına göre "bi-iltimâs Şeyh Ahmedî'z-Zülfî" yazılmıştır. Şiirdeki "Bâ-husûs bu tıfl-ı nev-res neyledi netdi sana/Âşiyânından cüdâ bir bâğa kıldın 'andelîb", "Demedin ki büyüyüp perverde-i 'irfân olup/Şâhid-i şîrîn-i 'aşkdan bu dahi olsun münîb" beyitlerinden yaşının küçük olduğu olduğu anlaşılmaktadır. Yine kendisinin intikaline tarih olan bir diğer (53.) şiir V nüshasına göre "merhûm-ı mezbûrun taşına tahrîr olun" muştur ve YK nüshasına göre "refikasının kabrine tahrîr" olunmuştur.

Kâmilîzâde Mustafa Ağa: Adının geçtiği (2.) şiirin V nüshasında "Kâmilî", YK nüshasında "Kâmilîzâde" lakabıyla anılır. Gerçek adı Mustafa Ağa'dır. Bu, kızının viladeti şerefine yazılmış (33.) şiirde "Mustafâ Ağa'ya in'âm-ı Hudâ'dandır" ifadesinden anlaşılmaktadır. Kızının adı Habîbe'dir.⁵⁵ Nüshalarda kızı için iki, *Fahrî Dîvânı*'nda da "kerîmesi Afife Hanım"ın vefatına bir tarih şiiri olduğuna bakılınca Kâmilî'nin Fahrî için önemli bir kişilik olduğu söylenebilir.

Kapudân-ı Deryâ Hüseyin Paşa: 18. yüzyılın göreve gelişleri ard arda olan iki kaptan paşasının da adıdır. Nüshalarda Kaptân-ı Deryâ Hüseyin Paşa için bir (36.) şiir bulunmaktadır. Bu şiir paşanın hangi Hüseyin Paşa olduğuna dair ayrıntı içermemektedir. Aynı nüshalarda "Kapudân-ı Deryâ-yı Sâbık Giridî Hüseyin Paşa Hazretlerinin Kerîmeleri" olan "Râziye" hanımın vefatı için de bir tarih şiiri (54.) vardır. Buna göre ihtimallerden biri Giritli Hüseyin Paşa ve kardeşine şiir yazdığı, ikincisi Giritli Hüseyin Paşa'nın kardeşi ve Küçük Hüseyin Paşa'ya olmak üzere iki kaptan paşayla ilgili de şiir yazdığıdır. İlk bakışta "hâmî"yi ve ona hoş gözükme için ailesinden birini yücelten birer şiir yazmış olduğu ihtimali akla gelse de başlığı ilk zikredilen (36.) şiirin Küçük Hüseyin Paşa'ya matuf olması da hayli muhtemeldir. Zira şiirin başlığı, içeriği,

⁵¹ "Şeyhülislâm Dürrîzâde Mehmed Ârif Efendi'nin (ö. 1215/1800) fetvalarını toplayan eseri" olarak geçmektedir (Köse 2007: 26). İçinde iki şeyhülislamlık döneminde altı yılı aşkın sürede verdiği fetvaları mevcuttur. Diğer, dönem şeyhülislamlarının fetvalarını da içeren eserin mürettibi ve isim babası, kendisinin fetva eminliğine atadığı Seyyid Ahmed'dir. İçerdiği fetvaların mesnedleri 1226/1811 yılında Hafız Mehmed b. Ahmed b. Şeyh Mustafa el-Gedûsî tarafından ilave edilmiştir (Özen 2005: 269-270; Köse 2007: 26-27). Eser yayımlanmıştır. Bkz. Kolektif (2014), *Netîcetü'l-Fetâvâ*, İstanbul: Klasik Yay.

⁵² Celvetiyeye ilişkin hemen her kaynakta bahsi olan hususun şahsi örnekleri için ayrıca bkz. Ergun, Sadeddin Nüzhet (1942), *Türk Müsiki Antolojisi/Dînî Eserler*, C. 1, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.

⁵³ Bu şiirden başka 69. şiir de tamamı musiki terimleri etrafında yazılmış bir şiirdir.

⁵⁴ Ayrıca bkz. "Kâmilîzâde Mustafa Ağa".

⁵⁵ Ayrıca bkz. "Habîbe".

uzunluğu ve yoğunluğu Giritli Hüseyin Paşa'nın iki yıl süren nisbeten etkisiz icraatına değil, ardından gelen Küçük Hüseyin Paşa'nın 45 yıl süren nisbeten ihtişamlı tarihine daha uygun düşmektedir.⁵⁶ Bu uygunluğa asıl vardırın husus ise anılan şiirin sadece YK nüshasında bulunan "'Âkıbet kârın dahi adından a'lâ eyleyip/İki 'âlemde anı kılınsın 'azîz ü muhterem" hüsn-i maktasındaki "(Allah) kârını adından daha a'lâ eylesin" duasıdır. Burada paşanın adındaki "Küçük" ifadesiyle tezat üzerinden bir sanat yapma gayreti sezilmektedir.

Kenzî: Fahrî'nin mürididir. "Mürîdlerimizden Kenzî Nâm Dervîşimizin Tulû'ât-ı Enderûnlarıdır ki Hâlleri Muktezâsınca Bi'l-istimlâ' Şerh ve Tercimeye Şürû' Kılındı" [YK 203b]⁵⁷ başlığı ve içeriğindeki, "Fahrî'ye su'âl edin Kenzî'nin bu sözlerin/Müşkil-güşâmız oldur râziyız biz kavline" beyti şerh edilirken geçen "'Kenzî'nin bu sözlerin su'âl edin' kelâmından murâd Kenzî-i merkûmun şeyhi olmuş olduğu i'tibâriyladır. İmtihân kabîlinden degildir. 'Müşkil-güşâmız oldur' dediği dahî ma'nâ-i mezkûru te'yîd eder." cümleleri bunu ortaya koyar. Bunlar Fahrî'nin, Kenzî'nin şathiyesine şerh yazdığını [V 91b-93a]⁵⁸ da ortaya koyan tanıklardır.⁵⁹ Kenzî'nin mahlasını da Fahrî vermiştir. Mahlasnâme olan (55.) şiir bunu imler. Fahrî ona bu mahlası, ona dair duası; Hakk'ın, zatını hakikatlerin hazinesi eylemesi ve "küntü kenz" esrarına onu arif eylemesi olduğundan ve ona nasihati; marifet hazinesini canı gibi saklaması olduğundan vermiştir. Şiirin YK nüshasındaki mezbur başlığından Kenzî'nin evli olduğu ortaya çıkar. Aynı başlıktan Fahrî'nin kaynaklarca malum dervişi Hüseyin Şâhî'nin Kenzî'nin kaynu olduğu bilgisi de çıkar.

Râziye: Fahrî'nin kendisi adına da bir şiir kaleme almış olma ihtimalinin bulunduğu⁶⁰ "Kapudân-ı Deryâ Giridî Hüseyin Paşa Hazretlerinin Kerîmeleri"dir (54. şiir). Ölüm tarihi 1207/1792-93'tür.

Safranbolulu İzzet Mehmed Paşa: Sadarete geliş tarihi 1209 olarak verilen "İzzet" (70. şiir), Safranbolulu İzzet Mehmed Paşa'dır. Sadrazamlığa tayini 25 Rebiülevvel 1209/20 Ekim 1794'tür (Özcan 2001: 560).

Said Aga: Nüshalardaki başlıkların ikisine göre de Molovalı⁶¹ ve YK nüshasına göre "şairlerden" olup (20.) şiir boyunca ona bulunulan övgülerin yanında, "Cism-i nesr ü nazma rûh idi Sa'îd" mısraına göre nazımda olduğu kadar nesirde de mahir bir şairdir. Ölüm tarihi 1192/1778-79'dur.

Sâlîme: Fahrî'nin kendi gibi şair olan kız kardeşidir. Bu mahlası ona Fahrî vermiştir. Mahlasnâme olan (46.) şiir bunu teyid eder. Kardeşine nasihatlerinden birini içeren "Hele mahzâ 'inâyât-ı Hudâ'dır sana bu mahlas/Selâmet müjdesin eyle lisân-ı hâl ile i'mâ" beytine göre bu mahlası kardeşinin "selâmet" üzere olmasını istemesi dolayısıyla vermiştir. Böyle bir anlamlandırma yaptığını "anlamaların hediyesi" nitelemesiyle de belirttiği bu mahlası kardeşinin teberrûken kabul, Allah'ın da mübarek etmesini diler: "Teberrûk kasdın et Fahrî-i çâkerden kabûl eyle/Hedâyâ-i ma'ânîdir mübârek eyleye Mevlâ". Bu kız kardeşten nüshalardaki ikinci bahsediş Emin Efendi'ye yazdığı manzum mektubun bir beytindedir. Fahrî bu beyitte Emin Efendi'nin ailesi ve iki kızına "hemşiresi"nden selam yollamaktadır.⁶²

⁵⁶ İki kaptan paşa için de bkz. (Mehmed İzzet Bey 2021: 75).

⁵⁷ Bkz. 43. dipnot.

⁵⁸ Bkz. Önceki dipnot.

⁵⁹ Fahrî'nin şerhlerini çalışan Aslan (2008a: 129) "Celvetiyye tarikatı büyüklerinin... özellikle tasavvufî manzum ve mensur metinlerin şerhine önem verdikleri"ni belirttiğinden sonra Fahrî'nin, ele aldıkları dışında, "başka şerh telifatının da olabileceğini tahmin" etmektedir. Bahsettiğimiz şerhin varlığı ve tasavvufî içeriği bu tahmini doğrulamaktadır.

⁶⁰ Bkz. "Kapudân-ı Deryâ Hüseyin Paşa".

⁶¹ Cezayir-i Bahr-i Sefid eyaletine bağlı Midilli adasında, diğer adı Molva olan kazadır (Akbayar 2003: 120).

⁶² Bkz. "Emin Efendi".

Seyyid ‘Alîyyü’l-Mevlevî: İki nüshadaki başlıklara göre de Ermenek Şeyhi olup YK nüshasına göre (38.) şiir mezar taşına yazılmıştır. Takip eden şiirle beraber kendisi için toplam 2 şiir bulunmaktadır.

Visâlî: Bursa’nın Yenişehir ilçesindedir (51. şiir). YK nüshasına göre “tarikât meşâyihundan”dır. Fahrî şiirinde tarikâtın adını, Visâlî’nin “Celvet erlerinden biri” olduğunu söyleyerek verir. Bu bilgilerin tümüne ve kendisinin de “İsmail Hakkı Efendi’nin hulefâsından” (Gönel 2015) olduğuna bakılınca bu zatın Şeyh İbrahim Efendi olduğu anlaşılmaktadır. Bu hususlardan Fahrî’nin pirdaşı olduğu ortaya çıkan Visâlî ile ilgili bilgilere, bir oğlu olduğu ve ölüm tarihinin 4 Muharrem 1207/22 Ağustos 1792 olduğu eklenmiş olur. Zira Fahrî fevtine tarihi “oğlunun iltimasıyla” yazdığını beyan etmiştir.

1. B. b. Yeni Tarihlerle Dair

Fahrî Dîvânı’nda 223 numaralı ve “Medîne-i Gelibolu’da Mehmed Paşa Hazretlerinin Ta’mîr-i Câmî’-i Cedîd Buyurdukları Târîhdir” başlıklı şiir nüshalarda “Medîne-i Gelibolu Câmî’-i Cedîd Tarihi Goft [V 3b]⁶³ ve “Medîne-i Gelibolu’da Kâ’in Câmî’-i Cedîd’e Târîh” [YK 183b] başlıklıdır. YK’ya göre tarih mısraı “İlâhî dergehiyle yüz urup Fahrî deyü târîh”tir. Tarihi “1192/1778-79”dur.

Fahrî Dîvânı’nda 224 numaralı ve “Bu Dahı Mar’aşî Mustafâ Efendi’nin Fevtine Veresetü İleyyesiyle Tahrîr Olunan Târîhdir” başlıklı şiir nüshalarda “Mar’aşî Seyyid Mustafa Gurbetde Fevt Olmagın Birâder Talebiyle Söylenen Târîhdir” [V 3a] ve “Ba’zân Bi’l-münâsebe Te’lîf Olunan Kasâid ve Mersiyye ve Tevârîh ve Kelimât-ı Sâ’ire Manzûmedir ki Ber-vech-i Âtî Zikr Olunur” [YK 183b] başlıklıdır. YK’ya göre tarih mısraı “Buldu Seyyid Mustafâ Kasr-ı Visâl İçre Bekâ”dır. Tarihi “1194/1780”dir.

Fahrî Dîvânı’nda 227 numaralı ve “Bu Dahı Vezîr-i Müşârü’n-ileyhin Medîne-i Gelibolu’da Ta’mîr Etdikleri Sebîl Târîhidir” başlıklı şiir nüshalarda “Berây-ı Sebîl der-Gelibolu” [V 10a] ve “Târîh-i Berây-ı Sebîl der-Medîne-i Gelibolu” [YK 185b] başlıklıdır. YK’ya göre tarih mısraı “Aynıdır âb-ı zülâlin bârekallâh bu hayât”tır. Tarihi “1192/1778-79”dur.

Fahrî Dîvânı’nda 228 numaralı ve “Der-Muhammed Usûlî’nin Ser-tarîk-ı Nisb Olundugu Târîhdir” başlıklı şiir nüshalarda “Velehu” [V 19b] ve “Muhammed Usûlî Ser-tarîk-ı Nisb Olundukda Te’lîf Olunan Târîhdir” [YK 187b] başlıklıdır. YK’ya göre tarih mısraı “Ser-tarîk dervîş Muhammed”dir. Tarihi “1191/1777-78”dir.

Fahrî Dîvânı’nda 232 numaralı, “Urefâdan ‘Ali Efendi el-Celvetî vü ez-Bendegân-ı Cenâb-ı Hâşim Efendi’nin Ogulları Velâdeti Târîhidir” başlıklı ve tarihi “4 Rebîülevvel 1205/11 Kasım 1790” olan şiir nüshalarda “În Târîh-i Velâdet-i Berây-ı Mahdûm-ı Ali Rızâst Sellemehullâh” [V 94b] ve “Hâşim Baba Hulefâsından Olup Kudâtdan Selânikî Ali Efendi’nin Mahdumları Ali Rıza Vaz’-ı Kadem-i Nâsût Kıldıklarında Teberrüken Denilen Târîhdir” [YK 199b] başlıklıdır. YK’ya göre tarih mısraı “Ârif ‘aynın ‘ayn için ‘ayn-ı ‘Âlîden oldu ‘ayn”dır. Şiirde doğumunu veren tarihin yanına düşülmüş “saat 7” kaydı bulunmaktadır.

Fahrî Dîvânı’nda 240 numaralı ve “Üsküdarı Kovacı Şeyh Emîn Efendi Tekyesine Söylenen Târîhdir Ki Zikr Olundu” başlıklı şiir nüshalarda “Kovacı Şeyh Emîn Efendi Tekyesine Söylenen Târîhdir” [V 53a] ve “Kovacı Şeyh Emin Tekyesine Bâdî-i Ta’mîr Söylenen Târîhdir” [YK 191b] başlıklıdır. YK nüshasına göre tarih mısraı “Der iken hâtif-i gaybı mücevher söyledi târîh”dir. V nüshasına göre tarih “1204/1789-90”dır.

⁶³ Bu bölümdeki tüm varak bilgileri için bkz 43. dipnot.

2. TABLOLAR

2. A. Tablo 1:

Şiir No	Nazım şekli	Beyt/Bend	Nazım Türü
1	Murabba	5	
2	Gazel	7	Mersiyye/Tarih
3	Gazel	7	
4	Gazel	5	
5	Kalenderî	5	
6	Kıt'a	2	
7	Gazel	5	Nazire
8	Gazel	5	
9	Dîvân	5	
10	Gazel	5	
11	Gazel	5	
12	Gazel	9	Takriz
13	Dîvân	5	
14	Beyt	1	
15	Gazel	5	
16	Gazel	7	
17	Kıt'a-i kebîre	2	Tarih
18	Gazel	10	
19	Gazel	5	
20	Gazel	6	Tarih
21	Gazel	6	
22	Gazel	5	
23	Gazel	9	
24	Gazel	14	
25	Gazel	11	
26	Gazel	5	
27	Gazel	7	
28	Gazel	7	
29	Gazel	6	Tarih
30	Gazel	5	
31	Gazel	5	
32	Gazel	6	
33	Gazel	5	Tarih
34	Koşma	5	

35	Gazel	21	Manzum mektup
36	Kaside	V:20, YK: 24	Medhiyye
37	Kaside	18	Medhiyye
38	Gazel	6	Tarih
39	Kıt'a-i kebîre	3	Tarih
40	Gazel	9	
41	Gazel	8	
42	Gazel	5	
43	Kaside	20	Tarih
44	Gazel	5	Tarih
45	Gazel	5	Tebrikiyye
46	Gazel	6	Mahlasnâme
47	Gazel	9	
48	Kıt'a-i kebîre	3	Medhiyye
49	Gazel	5	
50	Kıt'a-i kebîre	5	Davetnâme/Tezkire ⁶⁴
51	Gazel	7	Tarih
52	Gazel	8	Tarih
53	Kıt'a-i kebîre	3	Tarih
54	Gazel	5	Tarih
55	Gazel	5	Mahlasnâme
56	Gazel	6	Nazire
57	Mesnevî	7	
58	Mesnevî	3	
59	Rubâ'î	1	
60	Rubâ'î	1	
61	- ⁶⁵	5	Şarkı ⁶⁶

⁶⁴ Şiir nüshalardan birinde (V) "Davetnâme", birinde (YK) "Sûret-i Tezkire" şeklinde şair tarafından adlanmıştır. Bu adlandırmalar şiirin "küşmüş bir dosta barış çağrısı" niteliğindeki içeriğiyle örtüşmektedir. "Barışa davet" içeriğinden dolayı "davetnâme"; "kendini, 'dost' kavramını ve iki kişi arasındaki dostluğu hatırlamaya vesile olma" içeriğinden ve "sunulan bir belge" niteliğinden dolayı da "tezkire" kavramlarıyla uyuşmasına istinaden kelimeler "terimsellik" atfedilerek tür hücrelerine aynen alındı. Klasik manada bir "davetnâme" ve "tezkire" olmayışına rağmen bu edim, içeriğin türe ilişkin bir varlık oluşuna binaen değerlendirilmelidir. Bahsi geçen şiir mekânsal davetnâmelere şairin getirdiği yorumun ve geliştirdiği orijinal bakış açısının bir örneğidir.

⁶⁵ Nazım birimi olarak "müselles"e denk gelen bu şiirin bendlerinin son musraları hayli uzun olup müselleslerin genel özelliklerine oturmadığından şiirin şekil bilgisine dair herhangi kanı belirtilmedi.

⁶⁶ Şiirin; şarkı edebî kullanımını tercih edilemiş murabba, muhammes, müseddes, gazel gibi nazım şekillerinden (Kurnaz 2013: 259) biri üzere yazılmamasına rağmen muhteva itibarıyla onu andırdığı düşünülmektedir. Bu kanaati çalışmaya kayıt olarak aktarmamızda kendilerinin de aynı görüşü paylaşımlarına dayandığımız Prof. Dr. Mehmet Aça'ya teşekkür ederiz.

62	- ⁶⁷	5	
63	Gazel	5	
64	Kıt'a	1	
65	Gazel	9	
66	Gazel	5	
67	Tahmis	5	
68	Gazel	5	
69	Kıt'a-i kebîre	5	Tarih
70	Kaside	26	Tarih
71	Kaside	29	Kudûmiyye

2. B. Tablo 2:

Şiir no	Kişi	Tür	Tarih	Beyt (Mısra/İbare)
2	Habîbe	Vefât	13 Şevval 1192/ 4 Kasım 1778	<i>Yediler geldi sordum dediler bu mısra'ı târîh Habîbe hem-civâr olsun Habîbu'llâha der-cennet</i>
17	Aişe Molla	Vefât	1192/1778-79	<i>Çıkdı üçler söyleyü bu mısra'ı 'Âişe Mollâ behiştî kıldı câ</i>
20	Said Aga	Vefât	1192/1778-79	<i>Nutk-ı Hak'dır Fahrîyâ târîh-i tâm Kıldı rihlet Hak deyü 'Adn'e Sa'îd</i>
29	Atâullah	Vilâdet	17 Rebiülevvel 1202/ 27 Aralık 1787	<i>Çıkıp üçler dediler ana târîh 'Atâullâh 'atâ-i mahz-ı Sübhân</i>
33	Habîbe	Vilâdet	-	<i>Çıkıp üçler dediler Fahrîyâ târîh-i mevlûdun Habîbe geldi dâr-ı dehre 'izzetle bekâbi'llâh</i>
38	Alîyyü'l- Mevlevî	Vefât	-	<i>Ermenek şeyhi 'Alî vü seyyid ü hem Melevî Mahv edip Hak'da vücûdunu dedi Allâh hû</i>
39	Alîyyü'l- Mevlevî	Vefât	-	<i>Cevher-i târîh-i sâl-i fevtidir Kıldı şeyh-i Ermenek 'ikbâr-ı câr</i>
43	'Ârif Efendi	Şeyhülislam oluş	- ⁶⁸	<i>Elden cihât sırrı bırak söyleyü târîh 'Ârif bu mesned-i fetvâya geldi oldu imâm</i>
44	Habîbe	Vefât	1206/1791-92 ⁶⁹	<i>İmâmân-ı düvazdeh çıkdı deyü fevtine târîh Habîbe kurb-ı Lâhût'a erip buldu bekâbillâh</i>
51	Visâlî	Vefât	4 Muharrem 1207/ 22 Ağustos 1792	<i>Lisânü'l-gayb-ı hâtif birle dendi fevtine târîh Bulup vuslat Visâlî gördü Hakk'ı dedi yâ men hû</i>
52	İbrahim Edhem	Vefât	-	<i>Geldi bir mâh-ı tamâm târîh ile verdi cevâb Dervîş İbrâhîm Edhem oldu 'Aden'e 'andelîb⁷⁰</i>
53	İbrahim Edhem	Vefât	-	<i>Bâ-yı Bismil birle der târîhini Dervîş İbrâhîm Edhem dürr-i Na'im</i>

⁶⁷ Nazım birimi olarak dîvân şiirindeki "murabba"ı karşılayan bu şiir kafiye örgüsü bakımından halk şiirindeki "dîvân"a (aaba, ccca, ddda) karşılık gelmekte fakat vezin olarak da "dîvân"a (-./-./-./-./-) uymamaktadır. Şairlerin var olan biçimlere getirdiği yorum örneklerinden biri olarak kabul edilebilir.

⁶⁸ Tarihinde iki defa bu göreve gelen Şeyhülislam Dürrîzâde Ârif Efendi ile ilgili nüshalarda belirtilmeyen bu tarih 23 Ağustos 1785 veya III. Selim tarafından makama getirildiği 12 Temmuz 1792'dir (İpşirli 1994: 37).

⁶⁹ Bu tarihin 2. şiirdeki tarihle uyuşmayışı bir yanlışlık yoksa iki farklı Habîbe'den bahsolunduğunu gösterir.

⁷⁰ Şiirde bu beytin altında bir tarih beyti daha vardır ki o da şöyledir: "Fahrîyâ dervîş İbrâhîm Edhem dürr-i Na'im/Bâ-yı bismillâh dîger târîh olur fevte musîb"

54	Râziye	Vefât	1207/1792-93	<i>Lisânü'l-gayb-ı hâtifden sudûr etdi bu tam târîh</i> Şehâdet zemzemin içdi vü göçdü 'âlem-i 'ayna
69	Kara Mahmud	Vefât	-	Çıkıp çargâh u geh evtâd-ı erba'dan deyü târîh Makâm-ı râhatü'l-ervâha göçdü Hay deyü Mahmûd
70	İzzet Mehmed Paşa	Sadâret	1209/1794-95	Dedi ki benden bana 'arz oldu bu târîh-i tâm Geldi İzzet geçdi sadra yümn ü sa'd ile be-hem

Sonuç

18. yüzyıl Klasik Türk Edebiyatı şairlerinden biri olan Fahrî-i Celvetî dîvânının yeni bulunan yazma nüshalarının ortaya koyduğu, çalışma boyunca ayrıntısı işlenmiş olan yeni bilgiler sonuç olarak şöyledir:

Fahrî'nin Atâullâh adında ve büyük ihtimalle en az ikinci evladı olan bir oğlu, kendisi gibi birer şair ve mahlaslarını da kendisinin verdiği Sâlîme mahlaslı bir kız kardeşi ve Kenzî mahlaslı bir müridi ile Ahmed Efendi adında çok yakın bir dostu vardır. Kenzî evlidir ve Fahrî'nin dervişi Hüseyin Şâhî, Kenzî'nin kaynıdır. Hüseyin Şâhî, Süleyman Zâtî'nin büyük oğludur. Fahrî, doğduğu Şarköy'de uzun müddet yaşamış; Keşan, Bursa-Yenişehir ve Konya'da kuvvetle muhtemel olarak bulunmuş, Migalgara'da kadı naibi olarak bulunmuştur. Şerh çalışmaları yaptığı bilinen Fahrî'nin, Kenzî'nin bir şathiyesine şerhi de bulunmaktadır. İçinde Hayâlî, Fuzûlî, Muhibbî gibi şairlerin de olduğu, "bekleriz" redifli şiirlerden oluşan 20 şiirlik bir nazire ağna en son halka olarak katılmıştır. Dîvân şiirinde iltifat gören rediflerden bir diğeri olan "ne güç" redifli şiirlerden iki adet de Fahrî yazmıştır. Makalede bahsini ettiğimiz dîvân nüshalarından anlaşıldığı kadarıyla Fahrî'nin olmasa da çağdaşı Visâlî mahlaslı Şeyh İbrahim Efendi'nin biyografisine eklenebilecek birer bilgi de bir oğlu olduğu ve ölüm tarihinin 4 Muharrem 1207/22 Ağustos 1792 olduğudur.

18. yüzyıl şiirinde öne çıkan takriz, tarih, şarkı, mahlasnâme türlerinde ve hece ölçüsüyle de yazma aksiyonlarından hepsine Fahrî de rağbet etmiştir. Bunların içinde -Dîvân'ındakiler hariç sadece bu nüshalarda 15 tarih şiiri olmasına bakıldığında- en çok revaç gösterdiği "tarih"lere ilişkin bir sonuç ise öne çıkmaktadır: Fahrî'nin şiirinde özel bir yeri olduğu görülen tarihler konusunda Fahrî'nin de özel bir tavrı vardır. "Zaman"ı kaydetme amacındaki tarih şiirlerini Fahrî, "ân"ı kaydederek detaylandırmıştır. Bunu; viladet, vefat ve makama geliş gibi sebeplerle yazdığı tarih şiirleri içinde yalnız ilk ikisi için yapmıştır. Tarih şiirlerinde âdet-i kadim olduğu üzere seneyi belirten Fahrî'nin, üç küçük çocuğa ayrıcalık gösterdiği anlaşılmaktadır. Bahsedilen şiirlerden ikisi yeni doğmuş, biri küçük yaşta vefat etmiş iki oğlan ve bir kız çocuğu içindir. Şiirlerden biri oğlu Atâullâh'ın, diğeri Hâşim Efendi'nin halifelerinden Selanikli Celvetî Kadı Ali Efendi'nin oğullarından Ali Rıza'nın doğumu, öteki Kâmilizâde kızı Habîbe'nin vefatı üzerinedir. Üçünde de gün/ay/yıl şeklindeki tam tarih ("17 Rebiülevvel 1202", "4 Rebiülevvel 1205" ve "13 Şevval 1192"), ilk ikisinde ek olarak saat ("saat 7") ve sonuncusunda ek olarak vakit ("vaktü'd-duhâ") bilgisi bulunmaktadır. Tarih şiirlerinde çıkan, söylenen ya da hem söylenip hem çıkan rakamsal tarihlerin genel olarak olayın gerçekleştiği zamana gönderme yaptığı vaki ise de bu ayrıntılı kayıtların "doğum" ve "ölüm" anlarına değil, şiirlerin yazıldığı anlara işaret ediyor olması daha muhtemel görünmektedir. Gerek kendininki dışındaki bir çocuğun doğum saatini notlayacak rikkatin de ölüm anını notlamaya dair bir ilginin de aşırı görünmesi, gerek iki doğumun da aynı saate denk gelmesinden önce şiirlerin şair tarafından yazılışının aynı saate denk gelmesinin makul bulunması, gerek şair ve yazarların günümüzde de süren noktayı koyuş anını belirtmeleri âdeti bu ihtimale yakınlaştırmaktadır. Hangi ihtimal geçerli olursa olsun bu denli ayrıntılı kayıtların kayda değer olduğu muhakkaktır.

Fahrî gelenek içerisindeki türlere tarih şiirlerinde olduğu gibi kişisel dokunuşlar katmasının yanı sıra onlara dair orijinal tasarruflarda da bulunmuştur: Kavramlara bilinenin dışında anlamlar yükleyen "şair"liğini ortaya koyduğu "davetnâme"si bunun örneğidir. Şiir mekânsal davet içeren

örneklerinin aksine hiçbir yere çağırılmaz. Çok sevdiği; her mısraından belli olan, dostu Ahmed Efendi'ye yazdığı şiirin bütününde barış teklifinde bulunulur. Buradan anlaşılır ki Fahrî'nin daveti "sulh"edir. Çağrını mekânsal alana değil, kavramsal bir adrese yapmak üzerinden türe yeni bir bakış açısı getirerek onu yeniden yorumlamıştır.

Ortaya çıkan şiirlerde dikkati çeken bir diğer husus, Dîvân şiirinde varlığına alışık olunmayan kadınların şiirlerdeki fark edilir mevcudiyetidir. Doğumuna bir ve ölümüne iki olmak üzere üç tarih şiiri yazılan Habîbe, mahlasnâme yazılan Sâlîme, vefatına tarih yazılan Râziye, medhiyye yazılan Abdal Hadîce, vefatına tarih yazılan Âişe Molla ve tebrikiyye yazılan adı belirsiz bir "hânım" olmak üzere, nüshalarda altı kadına yazılmış sekiz şiir bulunmaktadır.

Dikkati çeken noktalardan biri de şiirlerinden üçünün, vefatları üzerine yazıldıkları merhumların mezar taşlarında da mukayyed olduğudur. Bahsi geçen zatlar Ermenek Şeyhi Seyyid 'Alîyyü'l-Mevlevî, İbrahim Edhem ve Âişe Molla'dır.

Sonuç olarak, ortaya çıkan şiirler sayesinde Fahrî'nin; dönemindeki Celvetî zatların iltimasıyla yine Celvetîlere yönelik şiirler yazarak tarikat çevresinde, şiirler yazdığı devletli zatlarla ailece de görüşerek devlet camiasında ve şairlere sağlıklarında mahlasnâmeler vefatlarında tarihler yazarak edebî muhitlerde de meşhur bir şair olduğu anlaşılmıştır.

Kaynakça

- AHMED BÂDÎ EFENDİ (2014), *Riyâz-ı Belde-i Edirne 20. Yüzyıla Kadar Osmanlı Edirnesi*, haz. Niyazi Adıgüzel ve Raşit Gündoğdu, C. 3, İstanbul: Trakya Üniversitesi Yay.
- AKBAYAR, Nuri (2003), *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*, 2. b., İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- AKKUŞ, Metin (1993), *Nef'î Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yay.
- ALKAN, Ahmet (2015), *Fahrî-i Celvetî: Hayatı, Eserleri ve Dîvânının Tenkitli Metni*, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- ASLAN, Üzeyir (2008a), "Fahrî Ahmed ve Şathiye Şerhi", *Turkish Studies*, C. 3, S. 4, s. 120-155.
- ASLAN, Üzeyir (2008b), "XVIII. Yüzyıl Mutasavvıf Şairlerinden Fahrî Ahmed ve Elif-nâme Şerhi", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, C. 9, S. 19, s. 157-192.
- BURSALI MEHMED TAHİR (2016), *Osmanlı Müellifleri*, haz. M. A. Yekta Saraç, C. 2, Ankara: TUBA Yay.
- ERGUN, Sadeddin Nüzhet (1945), *Türk Şairleri*, C. 4, İstanbul.
- FATİN EFENDİ (2017), *Hâtîmetü'l-Eş'âr*, haz. Ömer Çiftçi, Ankara: KTB Yay.
- GÖNEL, Hüseyin (2015), "Visâlî, Şeyh İbrahim Efendi", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/visali-seyh-ibrahim-efendi> (Erişim tarihi: 10.05.2023).
- İPŞİRLİ, Mehmet (1994), "Dürrîzâde Mehmed Ârif Efendi", *DİA*, C. 10, İstanbul: TDV Yay., s. 37.
- KÖSE, Saffet (2007), "Netîcetü'l-Fetâvâ", *DİA*, C. 33, İstanbul: TDV Yay., s. 26-27.
- KURNAZ, Cemal ve Halil Çeltik (2013), *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*, Ankara: Kurgan Edebiyat Yay.
- Malkara Belediyesi, Malkara, <https://www.malkara.bel.tr/malkara/cografya> (Erişim tarihi: 09.05.2023)
- MEHMED İZZET BEY (2021), *Harîta-i Kapudânân-ı Deryâ Osmanlı Kaptanuderyaları (1352-1853)*, haz. Cemil Sağlam, ed. Göker İnan, İstanbul: TYEKB Yay.
- MEHMED SÜREYYA (1996), *Sicill-i Osmânî*, haz. Nuri Akbayar, çev. Seyit Ali Kahraman, C. 2, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- OSMANZÂDE HÜSEYİN VASSAF (2000), *Kemal-nâme-i Hakkî*, haz. Murat Yurtsever, Bursa: Arasta Yay.
- OSMANZÂDE HÜSEYİN VASSAF (2006), *Sefîne-i Evliya*, haz. Mehmet Akkuş ve Ali Yılmaz, C. 3, İstanbul: Kitabevi Yay.

- ÖZCAN, Abdülkadir (2001), "İzzet Mehmed Paşa, Safranbolulu", *DİA*, C. 23, İstanbul: TDV Yay., s. 560-561.
- ÖZEN, Şükrü (2005), "Osmanlı Döneminde Fetva Literatürü", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 3, S. 5, s. 249-378.
- ÖZEY, Ramazan (2002), "19. Asırda Edirne Vilâyeti Coğrafyası", *Marmara Coğrafya Dergisi*, S. 6, s. 1-36.
- PERİ, Benedek (2020), "... Beklerüz': 16. Yüzyıldan Kalma Bir Nazire Ağrı", *Kültürk Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 2, s. 47-79.
- SÂLİM EFENDİ (2005), *Tezkiretü's-su'arâ*, haz. Adnan İnce, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay.
- SEZEN, Tahir (2006), *Osmanlı Yer Adları*, Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- ŞİMŞEK, Selâmi (2005), *Keşanlı Süleyman Zâtî ve XVIII. Asırda Celvetilik*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Doktora Tezi.
- ŞEMSEDDİN SÂMÎ (1996), *Kâmûsu'l-A'lâm*, C. 5, Ankara: Kaşgar Neşriyat.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tekirdağ İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Şarköy, <https://tekirdag.ktb.gov.tr/TR-75735/sarkoy.html> (Erişim tarihi: 08.05.2023).
- ÜNAL, Mehmet (2013), "Fahrî Ahmed", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/fahri-ahmed> (Erişim tarihi: 08.05.2023).
- YILMAZ, Hasan Kâmil (2015), "Celvetiyye", *Türkiye'de Tarikatlar*, ed. Semih Ceyhan, İstanbul: İSAM Yay.
- YILMAZ, Mehmet (2013), *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)*, ed. Müjgân Çakır ve Hanife Koncu, İstanbul: Kesit Yay.